

DZIENNIK URZĘDOWY

MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

Rok II.

WARSZAWA, dnia 31 grudnia 1936 r.

Nr 25

TREŚĆ:

I. OCHRONA I INSPEKCJA PRACY.

	Str.
1. Okólnik Nr 70/36 M. O. S. z dn. 1.XII. 1936 r. Nr Pin. 1 b/10-6 w sprawie pobierania opłat kancelaryjnych i innych	692
2. Orzeczenie Nadzw. Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1937/38 na obszarze woj. poznańskiego i pomorskiego (Monitor Polski z dnia 31 grudnia 1936 r. Nr 303, poz. 537)	693

III. UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE.

1. Rozporządzenie M. O. S. z dn. 10.XII. 1936 r. o likwidacji ubezpieczalni społecznych w Tucholi, Jarosławiu, Kowlu i Dubnie (Dz. U. R. P. z dnia 23 grudnia 1936 r. Nr 92, poz. 642)	707
2. Zarządzenie M. O. S. z dnia 17.XII. 1936 r. w sprawie ustalenia na rok 1937 wpłat ubezpieczalni społecznych na rzecz Ogólnego Funduszu Ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa	707
3. Zarządzenie M. O. S. z dnia 21.XII. 1936 r. w sprawie częściowego pokrywania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydatków, związanych z wynagrodzeniem pracowników, przydzielonych do załatwiania odwołań od orzeczeń instytucji ubezpieczeń społecznych	709

IV. OPIEKA SPOŁECZNA.

Okólnik Nr 77/36 M. O. S. z dn. 23.XII. 1936 r. Nr Oin. 1/21-6 w sprawie określania procentu utraty zdolności zarobkowej	710
--	-----

V. ZDROWIE PUBLICZNE.

1. Rozporządzenie M. O. S. z dn. 10.XII. 1936 r. wydane w porozumieniu z M. Roln. i Ref. Roln. i M. Przem. i Handlu o dozorcze nad mięsem i przetworami mięsnymi (Dz. U. R. P. z dnia 23 grudnia 1936 r. Nr. 92, poz. 643)	710
2. Okólnik Nr 76/36 M. O. S. z dn. 31.XII. 1936 r. Nr. Zn. 1 b/6-6 w sprawie prowadzenia przez samorządy terytorialne akcji zdrowotnej w roku 1937/38	719
3. Pismo okólne M. O. S. z dn. 22.XII. 1936 r. Nr Zn. 9/7-6 w sprawie kursu uzupełniającego dla lekarzy p. t. „Gruźlica i jej zwalczanie” oraz kursu odmy sztucznej	720
4. Pismo okólne M. O. S. z dn. 31.XII. 1936 r. Nr Zn. 3 c/31-6 w sprawie zaopatrywania gmin w karty zgonu	721

VI. SPRAWY OGÓLNO-ADMINISTRACYJNE.

Str.

Pismo okólne M. O. S. z dn. 31.XII. 1936 r. Nr Bd. 1/59-6 w sprawie wynagrodzenia za używanie własnych samochodów w podróżach służbowych 721

VII. RÓZNE.

Zarządzenie Rady Min. z dn. 30.XI. 1936 r. o nadaniu statutu stowarzyszeniu „Polski Czerwony Krzyż”. (Monitor Polski z dnia 17 grudnia 1936 r. Nr 293, poz. 523) 722

KOMUNIKAT

W sprawie zbiórki na cele szkolnictwa polskiego za granicą 733

I. Ochrona i inspekcja pracy.

1.

OKÓLNIK Nr 70/36

MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 1 grudnia 1936 r. Nr Pin. 1b/10-6
w sprawie pobierania opłat kancelaryjnych
i innych.

Do

*Panów inspektorów pracy wszystkich
okręgów i obwodów.*

W związku z okólnikiem Nr 26/34 z dnia 22 listopada 1934 r. w sprawie opłat stemplowych i kancelaryjnych, przypominam, iż żadne opłaty, poza wyszczególnionymi w wymienionym okólniku, w urzędach Inspekcji Pracy pobierane być nie mogą.

Podkreślam, iż wszelkie opłaty tzw. „kancelaryjne”, „za lak” itp. zostały zniesione na mocy art. 171 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych (jednolity tekst: Dz. U. R. P. Nr 64/35, poz. 404). Pobieranie więc jakichkolwiek opłat w urzędach Inspekcji Pracy poza wyszczególnionymi w wymienionym okólniku, jako pozbawione podstaw prawnych, jest niedozwolone.

Opłaty stemplowe, wyszczególnione w wymienionym okólniku, mogą być pobierane tylko w znaczkach stemplowych. Znaczki te powinny być nalepione na dokumencie, wydawanym stronie, i przez urząd na tym dokumencie skasowane. Na odpisie zaś dokumentu, pozostającym w aktach, należy zamieszczać adnotację, stwierdzającą sumę nominalną w złotych i groszach, na jaką skasowano znaczki stemplowych na dokumencie wydanym petentowi.

Opłata stemplowa od podań winna być uiszczana przez naklejenie znaczków stemplowych na pierwszej stronie podania (art. 151 ustawy o opłatach stemplowych).

Sprzedazy w urzędach Inspekcji Pracy jakichkolwiek książek i druków, chociażby związanych z działalnością Inspekcji Pracy, należy zaniechać. Istniejące zapasy książek i druków najpóźniej do dnia 15 lutego 1937 r. należy przekazać do dyspozycji Panów Okręgowych Inspektorów Pracy. Panowie Okręgowi Inspektorzy Pracy do dnia 1 marca 1937 r. przedstawiają do Głównego Inspektoratu Pracy remanenty posiadanych książek i druków wraz z wnioskami co do sposobu ich zrealizowania.

Również zabraniam inkasowania w urzędach Inspekcji Pracy kwot pieniężnych z tytułu kar (grzywnien) w związku z nakazami karnymi, orzeczeniami karno-administracyjnymi oraz inkasowania kosztów postępowania karno-administracyjnego. Ukaranych należy informować, iż w urzędzie Inspekcji Pracy powinni oni w określonym terminie okazać dowód wpłaty kwoty grzywny i kosztów postępowania.

Wszelkie kwitariusze posiadane w urzędach Inspekcji Pracy należy przekazać do dnia 15 lutego 1937 r. Panom Okręgowym Inspektorom Pracy. Zabraniam również przyjmowania jakichkolwiek kwot pieniężnych do depozytu, jak np. tytułem należności robotniczych itp.

W ten sposób z dniem ogłoszenia niniejszego okólnika pod odpowiedzialnością służbową wszelkie kasy podręczne, tzw. sumy przechodnie itp. powinny być zniesione, w przyszłości nie prowadzone, a przez Panów Okręgowych Inspektorów Pracy pod żadnym pozorem nie tolerowane.

Główny Inspektor Pracy
Dyrektor Departamentu:

(—) *M. Klott*

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalającej warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1937/38 na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego.

(Monitor Polski z dnia 31 grudnia 1936 r. Nr 303, poz. 537)

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 roku w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 686) oraz rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 5 grudnia 1936 r. (Monitor Polski z dnia 11 grudnia 1936 r. Nr 288, poz. 513) Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącego Wacława Präniera, Naczelnika Wydziału, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, Konstantego Czerniewskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i sędziego Sądu Apelacyjnego Stefana Grabowskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniach odbytych w dniach 15 i 16 grudnia 1936 r. w Poznaniu w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: poznańskim i pomorskim — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz biorąc pod uwagę zarówno ogólną sytuację gospodarstw rolnych, jak i całokształt warunków zatrudnienia w rolnictwie,

o r z e k ł a

warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1937/38 w województwach: poznańskim i pomorskim ustalić

jak następuje:

D z i a ł I. ORDYNARIUSZE.

§ 1.

Zasady ogólne.

1. Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: ręczniaków, stróżów, skotarzy, opręta-czy, połowych, fernali i stangretów (forysiów).

2. Stangretów (forysiów) itp. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stałe obowiązki przy koniach cugowych.

3. Inwalidzi oraz pobierający rentę podlegają osobnej indywidualnej umowie. Inwalidzi, którzy wykonywają prace narówni z innymi pracownikami, nie mogą otrzymać niższego wynagrodzenia.

1. Dział niniejszy obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się z dniem 1 kwietnia 1937 r. a kończy się dnia 31 marca 1938 r. Obie strony obowiązuje wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej do dnia 31 grudnia włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1937 roku włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę teje nie przedłuża. Zwalnianemu pracownikowi przed opuszczeniem miejsca pracy winny być wydane wszystkie niesporne a należne za okres jego pracy świadczenia zarówno w gotówce jak i w naturaliach. Zła wola lub zaniedbanie pracodawcy w uregulowaniu powyższych należności może powodować unieważnienie wydanej terminatki (konotatki).

2. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej lub też wyroków sądów państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

3. W razie przejścia obiektu rolnego w całości lub części do rządowej parcelacji wolno jest wypowiedzieć umowę o pracę w innym terminie, niż przewiduje orzeczenie, przy czym rozwiązanie umowy nie może nastąpić wcześniej, niż z dniem 30 czerwca, przy zachowaniu 3-miesięcznego terminu wypowiedzenia; o ile w okresie tych 3 miesięcy nie nastąpi wprowadzenie robotnika w posiadanie nabytej działki, termin rozwiązania umowy przesuwają się do daty wejścia w posiadanie. Wyżej wymienione wymówienie możliwe jest tylko w tym wypadku, o ile robotnikowi wraz z działką przyznane zostaje prawo sprzętu o wartości co najmniej 150 zł.

4. Pracodawcy nie wolno przy końcu roku służbowego wręczyć terminatki (konotatki) pracownikowi, który przepracował na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat i który utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy z tytułu starości, jeżeli pracownik ten nie nabył uprawnień do renty niezdolności do pracy lub starczej. Udowodnienie, że pracownik nie nabył uprawnień do renty, ciąży na pracowniku. Pracownikowi, któremu w myśl powyższych przepisów nie może być wydana terminatka, który ma zmniejszoną zdolność do pracy, wynagrodzenie może być odpowiednio zmniejszone, stosownie do zmniejszonych zdolności do pracy, nie więcej jednak, niż do połowy. Stopień zmniejszenia zdolności do pracy orzeka lekarz urzędowy lub lekarz instytucji ubezpieczeniowych na wniosek i koszt pracodawcy.

§ 3.

Zatargi.

1. Zatargi wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcami a robotnikami regulują Komisje Rozjemcze, bądź sądy państwowe we-

dług kompetencji zależnie od ustaw, obowiązujących w danych województwach. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

- a) pracodawcom wstrzymywać świadczeń,
- b) pracownikom przerywać pracy.

2. W wypadkach ciężkiego przewinienia, przewidzianego kodeksem karnym, pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu lub w gotówce, w razie jednak uniewinnienia robotnika przez sąd pracodawca winien wydać zaległe świadczenia wraz z dodatkiem miesięcznym w zbożu jak w gotówce 1¹/₂ procent.

§ 4.

Indywidualne umowy.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w tymże orzeczeniu.

§ 5.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zmiany świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zmiany, może ona być dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy, wreszcie w drodze rozjemczej.

§ 6.

Książka obrachunkowa i kontraktowa.

1. Każdy pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydanej ordynarii, pensji, potrąceń składek ubezpieczenia na starość i niemoc, podatków, oraz wszelkich potrąceń, jako też zawierającą spis powierzonych mu inwentarzy. Książka winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę. Poza tym wydaje pracodawca bezpłatnie robotnikom swego folwarku, na ręce wybranego przez nich przedstawiciela, jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

2. Książki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane niż 10 dni.

§ 7.

Warunki godzenia ordynariusza z zaciężnikami.

1. Ordynariusz godzący się z zaciężnikami, zobowiązany jest przetrzymywać ich cały rok kontraktowy, nie chcąc zrywać kontraktu. Wyjątek stanowią: choroba, stwierdzona przez lekarza, wstąpienie w związek małżeński, wojskowość i dojsście do pełnoletności. Praca innych domowników u innego pracodawcy jest

niedozwolona z wyjątkiem terminatorów i takich, których majątek zatrudniać nie chce lub nie może. O ile pracodawca będzie zatrudniał tego rodzaju domowników, podlegają oni niniejszemu orzeczeniu.

2. Pracownika nie wolno zmuszać ani żądać, aby brał zaciężników nienależących do jego rodziny.

§ 8.

Praca i płaca akordowa.

Stosowanie premiowego i akordowego systemu płac jest dozwolone za obopólnym porozumieniem przy zachowaniu norm czasu pracy ustalonych w § 9 orzeczenia; przy czym zarobek dzienny robotnika powinien wynosić co najmniej o 10 procent więcej, niż wynagrodzenie dzienne (naturalia i gotówka) odpowiedniej kategorii pracowników.

§ 9.

Czas pracy.

1. Czas pracy ustala się podług poniższej tabeli, przy czym fernali pracujący końmi mają być zwolnieni przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inna kategoria robotników, o ile praca ich nie jest ściśle związana z pracą innych robotników rolnych.

Miesiąc	Początek	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Koniec	Ilość godzin
Styczeń	1	8,—	—	12—1,20	—	4,— 6,30
	16	7,45	—	12—1,30	—	4,15 7,—
Luty	1	7,30	—	12—1,30	—	4,30 7,30
	16	7,—	—	12—1,30	—	5,— 8,30
Marzec	1	6,15	8—8,15	12—1,30	—	5,30 9,30
	16	6,15	8—8,15	12—1,30	—	6,— 10,—
Kwiecień	1	6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	6,45 10,15
	16	6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	7,15 10,45
Maj	1	6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	7,30 11,—
Czerwiec	1	6,—	8—8,30	12—2,—	4—4,30	8,— 11,—
Lipiec	1	6,—	8—8,30	12—2,—	4—4,30	8,— 11,—
Sierpień	1	6,—	8—8,30	12—2,—	4—4,30	8,— 11,—
	16	6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	7,30 11,—
Wrzesień	1	6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	7,— 10,30
	16	6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	6,30 10,—
Październ.	1	6,—	8—8,15	12—1,30	—	5,30 9,45
	16	6,15	8—8,15	12—1,30	—	5,— 9,—
Listopad	1	7,—	—	12—1,30	—	4,30 8,—
	16	7,15	—	12—1,30	—	4,— 7,15
Grudzień	1	7,30	—	12—1,30	—	4,— 7,—
	16	8,—	—	12—1,30	—	4,— 6,30

2. Za początek pracy rano i popołudniu uważa się apel, za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej niż 2 km od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego 1 km powyżej 2 km.

3. W razie pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych może być zmieniony przez pracodawcę, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

4. Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy po za wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 25 procent wyższych według budżetu. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzielił robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 25 procent dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane po za unormowanym wyżej czasem pracy nie zalicza się pastuchów, stróżów nocnych i dozorców, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

5. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

§ 10.

Oprzet inwentarza.

1. Oprzet inwentarza pociągowego odbywa się po za godzinami pracy bez specjalnej dopłaty. Wstawanie do oprzetu inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

2. Obrok, siano itp. pokarm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypianie przy inwentarzu w nocy i dyżury w dni świąteczne obowiązują wszystkich fernali i ręczniaków bez specjalnej dopłaty.

3. Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziela i święta) i na ten czas, jak również w razie jego choroby, zostaje zastąpiony przez innych wyznaczonych w tym celu pracowników.

4. Ręczniacy obowiązani są w razie zapotrzebowania stawiać się w zastępstwie fernali i pasterzy za odszkodowaniem w wysokości różnicy pełnych zarobków ręczniaka w stosunku do fernala.

5. W razie zastępowania pasterza tylko w niedziele i święta otrzymuje ręczniak wynagrodzenie w wysokości pełnego budżetu dziennego, o ile to nie jest dzień jego normalnego dyżuru.

6. Do pielęgnowania chorego inwentarza po za godzinami pracy winien pracownik stawiać się za osobnym wynagrodzeniem.

7. Wynagrodzenie nie należy się, o ile zostanie stwierdzone na piśmie przez weterynarza, że choroba zwierzęcia została spowodowana przez pracownika.

Sianie nawozów sztucznych.

8. Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikowi worek i dopłaca od 1 ha 20 groszy, prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych, gryzących, a zwłaszcza azotniaku, wapna, nie mogą być zatrudnione kobiety; pracownicy używani do siania azotniaku i wapna mają otrzymać ochraniacze na oczy i odpowiednie ubranie.

Przemysł rolny.

9. Ręczniacy i chałupnicy, zatrudnieni przejściowo w przemyśle rolnym, otrzymują za ten czas wynagrodzenie nie niższe, niż fernali; zaciężnicy zaś otrzymują wynagrodzenie nie niższe niż zaciężnicy kategorii IV.

§ 11.

Stróże nocni.

1. Wynagrodzenie stróżów reguluje § 18. Praca stróżów rozpoczyna się wieczorem z odejściem fernali z podwórza, a kończy się rano z przyjściem fernali na podwórze. Poza tym winni stróże pełnić służbę w podwórzu w czasie przerwy obiadowej. Gdzie nie ma zwyczaju stróżowania w czasie przerwy obiadowej, tam można zatrudniać stróża (poza stróżowaniem) dziennie 3 godziny i to w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie.

2. Na czas warty zimowej majątek obowiązany jest dostarczyć stróżowi kożuch, który pozostaje własnością pracodawcy.

§ 12.

Praca w dni świąteczne.

1. Praca w dni świąteczne może być wykonana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem, wynoszącym 50 procent więcej od odnośnej kategorii; w gorzelniach i krochmalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1919 (Dz. U. R. P. Nr 94, poz. 734 z r. 1933) i również po cenach o 50 proc. wyższych od dziennego zarobku.

2. Jako dni świąteczne uważa się następujące: 1) wszystkie niedziele, 2) 1 stycznia Nowy Rok, 3) 6 stycznia Trzech Króli, 4) 2 lu-

tego Matki Boskiej Gromniczej, 5) 2-ie święto Wielkiej Nocy, 6) 3 maja Święto Narodowe, 7) Wniebowstąpienie, 8) Zielone Świątki, 9) Boże Ciało, 10) 29 czerwca św. Piotra i Pawła, 11) 15 sierpnia Wniebowzięcie, 12) 1 listopada Wszystkich Świętych, 13) 8 grudnia Niepokalane Poczęcie, 14) święta Bożego Narodzenia.

§ 13.

Wyjątkowa przerwa w pracy.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

§ 14.

Stosunek wzajemny.

1. Pracodawców oraz ich zastępców obowiązuje grzeczne traktowanie pracownika i ścisłe przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie świadczeń i płac przewidzianych orzeczeniem.

2. Pracowników obowiązuje grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ścisłe przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonania obowiązków służbowych, oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jak też dbałe i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

§ 15.

Warunki wynagrodzenia.

1. Zgodnie z § 18 niniejszego orzeczenia ordynariusze pobierają płace gotówkowe miesięcznie z dołu.

2. Wypłata pensji winna nastąpić nie później jak 7-go następnego miesiąca.

§ 16.

1. Ordynarie wydaje się miesięcznie i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego miesiąca.

2. W razie niemożności wydania należnej ordynarii w tym terminie, ustalenie terminu ma nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy lub też w drodze rozjemczej. Zboże wydawane na ordynarię musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jaki posiada majątek na sprzedaż.

§ 17.

1. Skład ordynarii:

9,5 kwintala żyta,
3 kwintale jęczmienia,
1,5 kwintala pszenicy,
1 kwintal grochu.

2. Tam, gdzie groch się sprząta, musi być wydawany w naturze. Gdzie się grochu i pszenicy w dostatecznej ilości nie sprząta, otrzymuje deputant pół kwintala grochu, a resztę w gotówce podług cen giełdowych, pół kwintala pszenicy, a resztę w życie z dopłatą różnic cen pszenicy w dzień wypłaty; pracodawca może zamiast dopłat w gotówce wydać odpowiednią ilość żyta. W tych majątkach, gdzie nie sieje się ani grochu, ani pszenicy, wydaje pracodawca żyto w stosunku za 100 kg pszenicy lub grochu 130 kg żyta.

3. Robotnicy, którzy w ciągu roku kontraktowego ożenili się, mogą być godzeni na ordynarię w zbożu w ilości 14 kwintali.

4. Potrącenia mogą nastąpić z ilości żyta lub jęczmienia, w naturze i przewidzianych w tabeli.

5. W wypadkach wspólnego mieszkania robotnika z rodziną pobierającą już cały opał otrzymuje on do końca roku służbowego połowę opału, resztę deputatu bez zmiany.

§ 18.

1. Pensję i ordynarię na rok 1937/38 ustala się jak następuje:

a) pensji rocznej zł 126 dla rączniaków, zł 144 dla stróżów, skotarzy, oprzącacy i polowych wartowników, zł 162 dla fernali pracujących stale końmi,

b) ordynarii 15 kwintali.

2. W województwie poznańskim, w powiatach inowrocławskim i mogileńskim ordynaria wynosi 15,5 kwintala zboża.

3. W województwie pomorskim:

a) oprzącaczki żonaci otrzymują ponadto od każdego odsadzonego prosięcia 10 groszy, a od sprzedaży dorosłej sztuki 50 groszy,

b) w powiatach: morskim, kartuskim, kościerzyńskim, chojnickim i tucholskim za obojną piśmienną umową w zamian zboża mogą być wydawane świadczenia, nie przewidziane niniejszym orzeczeniem, jak trzymanie gęsi, owiec, dzierzawienie roli, wydawanie siana itp.; zastrzeżenie się jednak, że najmniej 13 kwintali winny być wydawane w zbożu. O ile robotnicy z wyżej wymienionych świadczeń nie korzystają, otrzymują ordynarię przewidzianą powyżej.

c) w powiatach b. gniewskim, starogardzkim i tczewskim obowiązuje dla wszystkich kategorii ordynariuszy, rączniaków, fernali, stróżów itp. ordynarii w życie o 1 kwintal rocznej więcej.

§ 19.

Praca i płaca kobiet.

1. Żony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy (§ 7, dział IV).

2. Czas pracy i wynagrodzenie pozostawia się do każdorazowej obopólnej umowy.

§ 20.

Ziemniaki i ziemia pod ziemniaki.

Województwo poznańskie.

1. Deputatnicy dostają 30 kwintali zdrowych i suchych ziemniaków.

2. Ziemniaki nieharfowane, wydane wprost z pola od ręki podczas wykoppek, liczy się szefel 55 kg za 50 kg.

3. Ziemniaki harfowane lub z kopca liczy się na wagę.

4. Roli uprawionej pod ziemniaki otrzymuje deputatnik 25 arów, w tym przynajmniej 12½ arów ogrodu nawożonego pełną mierzwą co drugi rok, w polu zaś co rok. Poza tym otrzymuje 4 ary roli pod kapuśnik.

5. Połowa roli powinna być wvdana przy początku sezonu sadzenia, druga zaś najpóźniej w połowie czasu sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy. Przy wszelkich pracach, wykonywanych przy sadzeniu, bronowaniu, obradleniu i sprzątaniu, siłę pociągową daje pracodawca w dni powszednie i w godzinach pracy w takim samym rozmiarze, jak na własnym polu.

6. 25 arów przy dobrowolnej lub jakakolwiek przyczyną spowodowanej zamianie roli na ziemniaki równa się 30 kwintalom ziemniaków i odwrotnie.

7. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie. Co do ogrodów i rozsadników przy domach, zostawia się dawniejsze lokalne zwyczaje.

Województwo pomorskie.

8. W województwie pomorskim deputatnicy otrzymują 37½ arów roli uprawionej, namierzwionej i obrobionej końmi. Obróbka ręczna ziemniaków należy do deputatników. Połowę roli pod ziemniaki wydaje się na początku, zaś drugą część w połowie sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy. Wszelkie ziemie powinny być obrobione najpóźniej do 30 maja. Przy wszelkich pracach, wykonywanych przy sadzeniu, bronowaniu, obradleniu i sprzątaniu, siłę pociągową daje pracodawca w dni powszednie i w godzinach pracy w takim samym rozmiarze, jak na własnym polu. Oprócz powyższej roli otrzymuje deputatnik 15 kwintali ziemniaków suchych i zdrowych, które za obopólnym poro-

zumieniem mogą być zmienione na 12½ arów ziemi pod ziemniaki. Tam, gdzie ogrody są stale odgraniczone od siebie, pozostają w dotychczasowym stanie, z tym jednak, że, o ile ogród jest większy od 12½ arów, różnicę odlicza się od roli. Dalej otrzymuje deputatnik kapuśnik, wielkości 3 ary.

9. Ogródków bezpośrednich przy domach tak zwanych rozsadników nie wlicza się w rolę. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie.

Dla obu województw.

10. W ogródkach i rozsadnikach nie wolno uprawiać ziemniaków. Zakaz uprawy ziemniaków dotyczy również miejsc, na których ziemniaki były w ostatnich 3 latach kopcowane lub przechowywane oraz pól w odległości 15 m od domów zamieszkałych i chlewów. Ziemia pod ziemniaki powinna zasadniczo przychodzić w normalnym płodozmianie. W każdym razie ziemniaki nie mogą być sadzone corocznie na tym samym miejscu, przy czym dotyczy to zarówno ziemi wydanej w polu, jak i w stale odgraniczonych ogrodach.

11. W majątkach prowadzących hodowlę ziemniaka oraz w majątkach, położonych w pasach ochronnych, określonych przez urząd wojewódzki, pracodawca ma prawo, zamiast ziemi pod ziemniaki, wydawać ziemniaki gotowe, z tym jednakże, że pracownik powinien otrzymać przynajmniej 12½ ara ziemi pod wczesne ziemniaki i warzywa.

12. Pracodawca ma prawo wydawania ziemniaków do sadzenia, wyznaczenia roli pod ziemniaki i zarządzania sadzenia gatunków rako - odpornych. W ostatnim wypadku powinien pracodawca wymienić pracownikowi sadzonki i to w stosunku 50 kg za 50 kg. Przy zmianie miejsc pracy ziemniaków przewozić nie wolno. Pracodawca, od którego pracownik odchodzi, zobowiązany jest odebrać od pracownika posiadane przez niego ziemniaki po cenie (przy zmianie miejsca pracy na 1 kwietnia 1937 r.) o 10% wyższej od ceny rynkowej za 100 kg ziemniaków zdrowych z zawartością ziemi nie wyżej, jak 5%, wydając jemu jednocześnie odpowiednie poświadczenie. Pracodawca, który tegoż pracownika ugodzi, obowiązany jest na jego żądanie wydać mu taką samą ilość ziemniaków i po tej samej cenie. Jeżeli nowougodzony pracownik ma zamiar sprzedać otrzymane od pracodawcy ziemniaki, to pracodawcy przysługuje prawo ich odkupienia po cenie, po jakiej pracodawca te ziemniaki pracownikowi odstąpił.

§ 21.

Utrzymanie inwentarza.

Województwo poznańskie.

1. Każdy deputatnik ma prawo trzymania jednej krowy, a przy trzecim zacieźniku — dwóch krów.

2. Pracodawca daje latem wolne utrzymanie dla każdej krowy, objętej kontraktem, na wystarczającym pastwisku pod dozorem odpowiedniego pasterza. W razie braku wystarczającego pastwiska, należy wydać odpowiednią ilość zielonej paszy. Na zimę wydaje się na każdą kontraktem przewidzianą krowę 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi lub za obopólną zgodą 4 ary roli uprawnej, nadającej się pod okopowe, oraz słomę jarą i sieczkę na paszę.

3. Gdy nie ma pastwiska, ani zielonej paszy wydaje się inną.

4. W powiatach, gdzie było w zwyczaju wydawanie siana, zwyczaj ten pozostaje nadal.

5. Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile mu krowa padła, a władze państwowe nie przyznały odszkodowania, pobiera 2 litry mleka tłustego i 3 litry mleka odtłuszczonego dziennie. O ile władze państwowe odszkodowanie przyznały, a krowy z powodu zarazy trzymać nie wolno, natenczas deputatnik pobiera również mleko, jak wyżej, aż do uchylecia zakazu. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca na 2 litry mleka pełnego i 3 litry mleka odtłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi, lub wynagrodzenie przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

6. W majątkach, gdzie istnieje dotychczas zwyczaj trzymania więcej, niż jednej krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal. Kto nie ma krowy, może trzymać dwie kozy dójki i dwa kozłeta na tych samych warunkach. W razie, jeżeli deputatnik umówił się, że będzie trzymać jedną kozę i jedno kozłeta, otrzymywać on będzie jako ekwiwalent 1 litr mleka pełnego i 1,5 litra mleka odtłuszczonego oraz połowę pastewnych buraków, względnie roli.

7. Ściółkę dostarcza pracodawca w tej ilości i gatunku, jak dla inwentarza dominialnego. Nawóz należy do pracodawcy.

Województwo pomorskie.

8. Każdy deputatnik ma prawo trzymać krowę, a przy trzech zaciężnikach dwie krowy. Gdyby na trzeciego zaciężnika w myśl umowy deputatnik nie trzymał krowy, otrzymuje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odtłuszczonego dziennie.

9. Pracodawca zobowiązany jest dla każdej krowy wydzielić wystarczającą paszę, a gdyby pastwisko nie było odpowiednie, stosowną ilość paszy na każdą krowę, a mianowicie: w zimie 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, słomy (paszy), sieczki; siano o ile możliwości wydawać się będzie podług lokalnych stosunków, jak dotychczas.

10. Tam, gdzie brak pastwiska i zielonej paszy, wydaje się $7\frac{1}{2}$ kg kiszonych liści lub $7\frac{1}{2}$ kg kiszonych wytlóków, albo 0,5 kg suchych wytlóków, albo wreszcie 15 litrów wywaru na sztukę dziennie z wystarczającą ilością sieczki.

11. Gdzie zimową porą wydaje się paszę w postaci liści, wywaru lub wytlóków, tam odpada stosowna ilość ćwikły lub brukwi.

12. Okopowizny, które wydaje się w ziemie na każdą krowę, można za obopólną zgodą zmienić na 4 ary roli, zdatnej pod okopowiznę. Słomę na podściółkę pod krowy i do użytku domowego daje się podług potrzeby. Nawóz należy do pracodawcy.

13. Prawo trzymania przychówku służy tym, którym dotychczas było dozwolone. Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile krowa mu padła, a władze państwowe nie przyznały odszkodowania, pobiera 2 litry mleka tłustego i 2 litry mleka odtłuszczonego dziennie. O ile władze państwowe odszkodowanie przyznały, a krowy z powodu zarazy trzymać nie wolno, natenczas deputatnik pobiera również mleko jak wyżej, aż do uchylecia zakazu. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 2 litry mleka odtłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi lub wynagrodzenie, przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

Dla województwa poznańskiego i pomorskiego.

14. Ordynariusze, którzy utrzymują kontraktowo tylko jedną krowę, otrzymują w okresie suchego stania krowy 90 litrów pełnego mleka rocznie.

15. W majątkach, które mleka na sprzedaż nie posiadają, w zamian mleka może być wypłacony równoważnik w gotówce podług cen miejscowych.

16. Jako okres zimowy uważa się czas od spędzania krów z pastwiska do wypędzania tychże na pastwisko.

17. Do paszy, wydawanej w postaci okopowych dla krów, nie może mieć pretensji nowo sprowadzony pracownik w początku roku służbowego, natomiast odchodzącemu w końcu roku służbowego pracownikowi nie może być ta pasza potrącona.

§ 22.

1. Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone. Trzymanie zaś gęsi, kaczek gołębi, królików itp. zależy od obopólnej umowy.

2. Ponadto w województwie pomorskim w majątkach, w których dotychczas był zwyczaj trzymania owiec, pozostaje nadal, o ile on nie był uważany jako ekwiwalent za zniżkę deputatu.

§ 23.

Opał.

1. Jako normę opału ustanawia się 32½ kwintali węgla, z wyjątkiem miału, pospólki i grysiku, pod warunkiem, że dozwolona jest następująca wymiana:

1 metr szczapów twardego drzewa = 3 kwintalom węgla,

1 metr szczapów miękkiego drzewa = 2½ kwintalom węgla,

1 metr wałków 7 — 12 cm grubych miękkiego drzewa = 2 kwintalom węgla,

1 metr wałków 7 — 12 cm grubych twardego drzewa = 2½ kwintalom węgla,

Wałki ponad 12 cm uważa się za szczapy.

1 metr pieńków łupanych = 1,5 kwintalom węgla,

1 metr pieńków z głową = 2 kwintalom węgla,

1 kupka gałęzi II kl. 2 × 2 × 2,5 = 2 kwintalom węgla,

1000 cegiełek torfu prasowanego = 3,5 kwintalom węgla,

1000 cegiełek torfu nieprasowanego = 2,5 kwintalom węgla,

1 kwintal normalnie suchego torfu prasowanego = ½ kwintala węgla.

1½ kwintala nienormalnie suchego torfu nieprasowanego = ½ kwintala węgla.

2. Co do drzewa, to pracownik powinien otrzymać 6 metrów szczapów lub wałków; w majątkach, gdzie drzewa szczapowego w dostatecznej ilości dostać nie można, wydaje się co najmniej 4 metry szczapowego drzewa lub wałków i co najmniej 10 kwintali węgla i resztę opału, wedle powyższej tabeli.

3. Gałęzie wydawać można do 31 lipca włącznie. Chrustu nie zalicza się do gałęzi.

4. O ile pomiędzy pracodawcą a pracownikiem wynikną na podstawie jakości torfu nieporozumienia, mogą delegować terytorialne organizacje po jednym przedstawicielu, celem rozstrzygnięcia sporu. Opał wydaje się co pół roku, a co najmniej na kwartał z góry.

5. Do drzew twardych zalicza się: dąb, grab, buk, akację, klon, wiąz, modrzew, brzozę i olszę.

§ 24.

Mieszkanie.

1. Mieszkanie pracownika musi składać się co najmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory. W wypadku, gdy w mieszkaniu pracownika nie zostały ułożone podłogi, pracodawca winien wydać dodatkowo 3 kwintale węgla w stosunku rocznym ponad normę, przewidzianą w § 23.

2. Izby winny być wytynkowane ze szczelnymi drzwiami i oknami.

3. W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby, pracownik jest zobowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapno do bielenia dostarcza pracodawca 2 razy do roku w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone.

4. Piece mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1937 r. Mieszkania mają być ze szczelnym dachem; tam, gdzie dachy są popsute, muszą być naprawione w ciągu miesiący letnich. W majątkach, gdzie woda zcieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

5. Pracodawca i pracownicy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien, oraz zastąpienie zgnitych cembrzyn nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

6. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewów w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zasłonięte ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są trzymać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowobudowanych, powinna być urządzona łaźnia.

7. W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzenia kąpieli.

8. Pożądane jest, aby pracodawcy, mający w folwarku elektryczność, wprowadzili ją do mieszkań pracowników. Koszty prądu płaci pracownik.

9. Pracownicy są zobowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione.

10. Sublokatorów poza rodzicami i dziećmi pracownika nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy godzeniu ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 25.

Pomieszczenie dla inwentarza, okopowych i opału.

1. Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladnej oborze lub specjalne przeznaczonym na to budynku, oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał.

2. Słomę do sienników, przykrywania ziemniaków i podściółkę wydaje się w miarę możliwości i potrzeby.

§ 26.

Wdowy i emeryci.

1. Wdowy z jednym zaciężnikiem otrzymują co najmniej jedną czwartą część deputatu ręczniaka.

2. Wdowy z dwoma zaciężnikami otrzymują jedną trzecią deputatu.

3. Wdowy, które chodzą do pracy w myśl § 19 oraz posyłają stały zaciąg do pracy, mają prawo trzymania krowy na warunkach § 21. W razie niestrzymania krowy, upadają wszelkie odszkodowania. Jeżeli wdowa ma trzech zaciężników, z których jeden odpowiada warunkom IV kategorii zaciężników, pobiera tenże deputat i zasługi ręczniaka. Osobne świadczenia dla wdowy w takim razie upadają.

4. Dalsi zaciężnicy pobierają deputat i dniówkę odnośnej kategorii zaciężników.

Ochronki.

5. Zakładanie ochronek w poszczególnych majątkach zaleca się.

§ 27.

Urlopy.

1. Pracownik otrzymuje w przeciągu roku 10 dni urlopu w dni nieświęteczne bez potrącenia świadczeń i pensji. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych piśmiennym wezwaniem związków zawodowych. W tych bowiem wypadkach winien pracodawca zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu dla jednego robotnika danej majątności tego samego dnia.

2. W czasie pilnych robót, jak zasiewy, żniwa, sianokosy i kopania, urlopy mogą być udzielone w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy wskutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczone do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tym odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych do wyszukiwania pracy.

§ 28.

Strawne.

1. Pracownikowi wysłanemu w drogę należy się tytułem strawnego za całą dobę 1,80 zł, za obiad 1,00 zł, za kolację 70 groszy.

2. Opóźnienie posiłku o dwie godziny nie pociąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

§ 29.

Furmanki.

1. Pracownicy otrzymują:

a) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;

b) do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;

c) po księdza, z chrztem, ślubem i pogrzebem.

2. Deputatnikowi, jadącemu wysłaną w interesie pracowników furmanką w dni powszednie, czy też świąteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni świąteczne do kościoła. Wyjazdy, noszące wyraźnie charakter wyjazdów prywatnych pracodawców poza godzinami pracy, winny być wynagrodzone jak praca poza godzinami służbowymi, a więc o 25 procent, a w dni świąteczne 50 procent więcej.

3. Pracodawca daje raz na miesiąc (w niedzielę i święta) starym, ułomnym ludziom wóz zbiorowy do kościoła i z powrotem ponad odległość 3 km, lecz tylko na główne nabożeństwa.

§ 30.

O ile pracodawca dokonuje jakiegokolwiek potrącenia z zarobku pracownika, nie może ono przekraczać 50% dziennego wynagrodzenia gotówkowego. Sum powstałych z takiego potrącenia nie wolno pracodawcy zużyć na własne cele, a winny być przeznaczone na użytek pracowników danego majątku.

§ 31.

**Obowiązek pracodawców
względem Biur Pośrednictwa Pracy.**

Wszyscy pracodawcy obowiązani są w terminie ustawowym, to jest w ciągu trzech dni, zawiadomić odnośne biura Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Pracy zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi rolnemu, jako też o każdym wolnym miejscu (rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 lutego 1923. Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 123).

**Dział II. DOZORCY, RZEMIESLNICY
I WYKWALIFIKOWANI PRACOWNICY.**

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony: włóдарzy, owczarzy, kowali, kołodziejów, stolarzy, ślusarzy, mechaników, szoferów folwarcznych, ogrodników, chmielarzy, rybaków itp. stałych pracowników wykwalifikowanych, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2.

1. Obowiązują następujące §§ działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30 i 31 oraz 2-gi ustęp § 15.

2. §§ 9 i 12 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie tyczą się ogrodników, chmielarzy, rybaków itp. pracowników, charakter zajęcia których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

§ 3.

1. § 2 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów, stosownie do danego fachu, nie dotyczy to jednak kowali, kołodziej i włóдарzy.

2. Dla kowali, kołodziej i włóдарzy kończy się rok służbowy w roku 1937 z terminem zastrzeżonym w indywidualnej umowie. Nowa zawarta umowa nie może przekraczać terminu dnia 31 marca 1938 roku.

§ 4.

Województwo poznańskie.

1. Włóдарze i stangreci oraz kwalifikowani owczarze otrzymują ordynarię według obopólnej umowy, pensję zaś roczną równającą się niemniej jak 180 zł.

2. Poza tym kwalifikowani owczarze otrzymują 2 braki za zwrotem skóry. Tantiemę daje się następującą: od sprzedanej sztuki 0.75 zł, od uchowanego (odsadzonego) jagnięcia 0.50 zł, od barana sprzedanego do chowu 2 zł i od dorosłych owiec za każde 50 sztuk pół kg wełny.

3. Kowale i kołodzieje z egzaminem mistrza, albo też czeladnika co najmniej z 10-letnią praktyką, wliczając 3 lata nauki, otrzymują minimum miesięcznie zł 20 pensji.

4. Za używanie własnych narzędzi — kwartalnie 10 zł. Pilniki dostarcza pracodawca bezpłatnie, również świderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

5. Deputat pozostaje jak dotychczas, jednakże nie mniej, jak 20 kwintali zboża i 35 kw. węgla. W miejscowościach, gdzie w roku 1919 rzemieślnicy trzymali 2 krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal.

6. W razie nietrzymania drugiej krowy, pobiera rzemieślnik takie odszkodowanie, jakie w tym wypadku przysługuje ordynariuszowi, mającemu trzech zaciężników, lecz tylko wtenczas, gdy przez cały rok drugiej krowy nie trzyma.

7. Murarze, siodlarze i ogrodnicy pobierają zasługi i ordynarię podług obopólnej umowy, jednak nie mniej, jak dotychczas. Płace uczniów normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

8. Pobory dla czeladników pozostawia się do obopólnej umowy, lub unormowania na zasadzie płacy powiatowo-miejskiej.

9. Wynagrodzenie za obsługiwanie maszyn przy mlóceniu i orce pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

Województwo pomorskie.

10. W województwie pomorskim kowale, kołodzieje, cieśle, murarze i siodlarze, którzy złożyli egzamin i mają 5-letnią praktykę za sobą, otrzymują zapłatę w gotówce łącznie z odszkodowaniem za użycie własnych narzędzi zł 30 miesięcznie, a w powiatach: b. gniewskim i tczewskim otrzymują ponadto 1 kwintal żyta w ordynarii więcej; deputat dla rzemieślnika wynosi 16,5 kwintala zboża i 35 kwintali węgla.

11. Pilniki dostarcza pracodawca, jako też i świderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

12. Dozorcy rolni, jako to: włóдарze i karbowi otrzymują ordynarię jak rzemieślnicy, tj. 16,5 kw. zboża, a pensję co najmniej o 25 procent wyższą od pensji ordynariusza.

13. Uczniowie otrzymują deputat i gotówkę podług lat, jak zaciężnicy. Pobory czeladników pozostawia się do unormowania na zasadzie płacy powiatowo - miejskiej, lub według obopólnej umowy.

14. Kwalifikowani owczarze i żonaci pomocnicy otrzymują ordynarię nie mniejszą, jak ręczniacy. Wynagrodzenie w gotówce wynosi 198 zł rocznie. Tantiema od sprzedaży podlega obopólnej umowie, wynosi jednak nie mniej, niż 1 procent ceny sprzedaży. Określenie tantiemy od odhodowanego jagnięcia i innych pozostawia się indywidualnej umowie.

15. Wynagrodzenie roczne ogrodników pozostawia się do obopólnej umowy z tym, że nie może być niższe, niż dotychczas. Płace uczniów normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

16. Pasterze otrzymują pensję zł 144 i deputat jak fornale i od każdego cielęcia odhodowanego do 10 tygodni 25 groszy, od sprzedaży dorosłej sztuki 1 złoty.

Dział III. CHAŁUPNICY.

§ 2.

§ 1.

Województwo poznańskie.

1. Chałupnicy, którzy obowiązują się kontraktem rocznym co najmniej na 270 dni roboczych, otrzymują rocznie deputatu:

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- $\frac{1}{2}$ kwintala grochu,
- $\frac{1}{2}$ kwintala pszenicy,
- $\frac{1}{2}$ hektara roli pod ziemniaki,

na tych samych warunkach, co ordynariusz danego majątku, z tym zastrzeżeniem, że wzamian, za $\frac{1}{4}$ hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Dalej otrzymuje chałupnik 2 wolne furmanki do zwiezienia opału w odległości 10 km. Jeżeli nie ma możliwości nabycia drzewa w odległości 10 km, uwzględnia się furmanki od rana do wieczora z wyjątkiem czasu zasiewów i zniw. Zaleca się pracodawcom, którzy sprzedają torf lub drzewo, by przy sprzedaży uwzględniali w pierwszej mierze chałupników.

2. Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych 1,20 zł, w miesiącach letnich 2,00 zł.

Dziewczęta i chłopacy chałupnika otrzymują wynagrodzenie w gotówce i w naturaliach, jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a za obopólną umową deputat można przeliczyć na gotówkę.

Województwo pomorskie.

3. Wolnym robotnikiem, względnie chałupnikiem jest ten, który zgodził się wyraźnie jako taki kontraktem rocznym co najmniej na 270 dni roboczych.

4. Żonaci i nieżonaci parobcy ponad lat 21, zdolni do wszelkiej pracy, to jest do kosi — otrzymują za każdy dzień pracy prócz gotówki:

- 2 kg żyta,
- $\frac{1}{2}$ kg jęczmienia,
- $\frac{1}{4}$ kg pszenicy,
- $\frac{1}{4}$ kg grochu — oraz rocznie
- 18 kwintali węgla,
- 6 kwintali słomy,
- 15 kwintali kartofli

i $\frac{3}{8}$ hektara roli na tych samych warunkach, jak ordynariusz danego majątku z tym zastrzeżeniem, że za $\frac{1}{4}$ hektara roli można dać 30 kwintali kartofli. Wszelka obróbka rolna i zwiezienie świadczeń należy do pracodawcy.

5. Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych zł 0,80, w miesiącach letnich zł 1,40. Dziewczęta i chłopacy wolnego robotnika otrzymują wynagrodzenie w gotówce i w naturaliach jak zaciężnicy odnośnej kategorii; za obopólną umową można deputat przeliczyć na gotówkę.

1. W województwach poznańskim i pomorskim chałupnik lub wolny robotnik, zgodzony na cały rok, mieszkający w służbowym mieszkaniu i mający krowę na dworskiej oborze na tych samych warunkach, co ordynariusz, otrzymuje mniej roli pod ziemniaki o $\frac{1}{4}$ hektara, w czym wartość mieszkania ustala się na 10 arów

2. Pracodawcy winni zatrudniać chałupników (robotników wolnych), ci zaś mają obowiązek przychodzenia do pracy przez cały rok. Wyjątki od tej reguły są dozwolone za uprzednim porozumieniem z pracodawcą.

3. Prócz powyższego obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszów: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 28, 29 i 30. § 27 obowiązuje o ile chałupnik przepracował 270 dni w roku służbowym.

Dział IV. ZACIEŻNICZY.

(Paragraf 7 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy).

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony wszystkich zaciężników.

Zaciężnikiem jest osoba, wchodząca w skład domowników pracowników, wymienionych w działach I, II i III niniejszego orzeczenia oraz § 26 działu I, z którymi pracodawca zawarł umowę o pracę.

§ 2.

Obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 (jedynie o nawozach sztucznych), 12, 13, 14 i 30.

§ 3.

1. Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy poza czasem określonym w § 9 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 25 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaliach, jak w gotówce. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenie w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

2. Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wy-

nağrodzeniem po cenach o 50 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaliach, jak w gotówce.

§ 4.

1. Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z zaciężnikami, lub też, o ile idzie o małoletnich, poniżej 21 lat, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe codzienne zatrudnienie, a pracownik uczęszczać do pracy.

Jeżeli pracodawca nie dostarczy zaciężnikowi pracy, winien mu zapłacić zarówno w gotówce jak i naturaliach jak za dzień przepracowany. Pracodawca nie jest zobowiązany dostarczyć pracy w dni ulewne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi zaś za te dni nie potrąca się deputatu i wlicza się je do obowiązkowych 280 dni pracy. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci mu dzienną płacę.

2. Jeżeli pracownik nie może stawić się do pracy, winien w przeddzień uprzedzić o tym pracodawcę. O ile otrzyma zgodę pracodawcy, to w tym wypadku deputatu się nie potrąca. Ci zaciężnicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcami, pracować mogą poza folwarkiem jedynie za zgodą pracodawcy. Zaciężnik zgodzony według pewnej kategorii płac z początkiem roku służbowego pozostaje w tej kategorii do końca roku służbowego bez względu na przekroczenie odnośnego wieku.

3. Zaciężnicy rodzaju żeńskiego nie mogą być zatrudniani przy wykonywaniu prac ciężkich lub szkodliwych dla zdrowia, np. sianiu nawozów sztucznych, dźwiganiu nadmiernych ciężarów itp.

§ 5.

Klasyfikacja i wynagrodzenie gotówkowe zaciężników.

1. Kat. I, dziewczęta i chłopcy od 15 — 16 lat, w miesiącach letnich 55 groszy, w miesiącach zimowych 40 groszy dziennie.

Kat II, dziewczęta i chłopcy od 16 — 18 lat w miesiącach letnich 80 groszy, w miesiącach zimowych 50 groszy dziennie.

Kat. III, dziewczęta ponad 18 lat w miesiącach letnich 1.00 zł w miesiącach zimowych 60 groszy dziennie.

Kat. IV, chłopcy od 18 lat w miesiącach letnich zł 1.20, w miesiącach zimowych 80 groszy dziennie.

2. Za miesiące letnie uważa się: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, pozostałe miesiące jako zimowe.

3. Powyższa klasyfikacja i wynagrodzenie stosuje się do wszystkich robotników fizycznie normalnie rozwiniętych.

4. Chłopcy zatrudnieni jako fernali dostają dodatek 3 kwintali żyta w stosunku rocznym i zapłatę gotówką co najmniej IV kategorii zaciągu. W niedziele i święta za odpasanie koni otrzymują połowę płacy gotówkowej dziennej, za dyżur całodzienny całkowitą dniówkę.

5. Chłopcy kategorii IV otrzymują za każdy dzień cięcia kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 groszy.

§ 6.

Wynagrodzenie w naturaliach.

1. Zaciężnicy otrzymują następujący deputat w stosunku rocznym na 280 dni roboczych:

od 15 do 16 lat:

3 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
 $\frac{1}{2}$ kwintala grochu,
15 kwintali kartofli lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla,

ponad 16 lat:

4 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
 $\frac{1}{2}$ kwintala pszenicy,
 $\frac{1}{2}$ kwintala grochu,
15 kwintali kartofli, lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintali węgla.

2. W majątkach, które nie sięją grochu i pszenicy, całą ilość zboża wydaje się w życie.

3. Ordynariusz trzymający trzech zaciężników ma prawo do drugiej krowy. O ile umówił się bez drugiej krowy, dostaje jeden litr mleka pełnego i jeden litr mleka odciąganego dziennie za wszystkie dni robocze zaciężnika. W razie, gdy trzeci zaciężnik porzuci pracę, ordynariusz w przeciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę. W wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowości przedłuża się powyższy termin do 3-miesiący.

4. O ile pracodawca na trzymanie krowy przy trzecim zaciężniku z jakichkolwiek bądź powodów nie zezwala, lub zwyczaj trzymania nie istnieje, płaci pracodawca odszkodowanie budżetem przewidziane i to w ratach miesięcznych.

5. Trzeci każdy następny zaciężnik otrzyma pół kwintala pszenicy rocznie poza deputatem; tam, gdzie niema w dostatecznej ilości pszenicy — pół kwintala żyta.

§ 7.

Wynagrodzenie dla dojarek.

1. Jako zapłatę za udój pobierać będą:
  - a) dziewczęta dziennie jeden procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie, lub jego ekwiwalent po tej samej cenie;
  - b) kobiety dziennie 2 procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie lub jego ekwiwalent po tej samej cenie.
2. Czas udojów wyznacza pracodawca.
3. Dojarka jest obowiązana doić bez przerwy cały miesiąc.
4. Dziewczyny ponad 16 lat mogą być zatrudnione przy doju, o ile są odpowiednio silne.

Dział V. ROBOTNICZY SEZONOWI.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony robotników sezonowych.

§ 2.

Jako robotników sezonowych uważa się tych pracowników, którzy mieszkają u pracodawców we wspólnych koszarach dla sezonowych (dla miejscowych robotników sezonowych patrz § 11) i którzy zobowiązują się kontraktowo do robót rolnych w sezonie od dnia ich zakontraktowania aż do ukończenia wszystkich robót polnych względnie wszystkich wykopków, albo też do wykonania prac okresowych, jak obróbki zbóż, obróbki okopowych, sianobrania, żniw, wykopków, nie krócej jednak, niż na miesiąc. Umowa z pracownikami godzonymi krócej niż na cały sezon, powinna być sporządzona na piśmie lub zawarta ustnie w obecności co najmniej dwóch świadków. Za obopólną indywidualną umową można robotników i robotnice sezonowe zatrudniać przez całą zimę. Zwolnienie robotnika może nastąpić tylko za poprzednim 14-dniowym wypowiedzeniem.

§ 3.

Czas pracy.

Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 8 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 4.

Wynagrodzenie i książki zarobkowe.

1. Zarobki wypłaca się robotnikom sezonowym co miesiąc przez pracodawcę lub przez upoważnionego do tego urzędnika. Zastaw (kaucja) odciąga się w pierwszych trzech miesiącach od każdej wypłaty w wysokości 1/3 przypadającego zarobku gotówkowego.
2. Pracodawca jest obowiązany dostarczyć każdemu robotnikowi książkę obrachunkową, w której zapisuje wszystkie wypłacone lub zatrzymane pieniądze. Książka obrachunkowa winna być co najmniej na 1 dzień przed każdą wypłatą odnośnemu robotnikowi doręczona.

§ 5.

Klasyfikacja i zarobek gotówkowy robotników miejscowych i zamiejscowych.

1. Zarobek dzienny w gotówce wynosić będzie:

Kategoria I. Dziewczęta i chopacy od lat 16 — 18 w czasie od 1 kwietnia do 31 października . . . . . 1,10 zł
w pozostałych miesiącach . . . . . 0,70 zł

Kategoria II. Dziewczęta ponad lat 18 w czasie od 1 kwietnia do 31 października . . . . . 1,20 zł
w pozostałych miesiącach . . . . . 0,85 zł

Kategoria III. Chłopcy od lat 18 wykonujący wszelkie prace męskie w czasie od 1 kwietnia do 31 października . . . . . 1,40 zł
w pozostałych miesiącach . . . . . 1,05 zł

2. Za każdy nieprzepracowany dzień odciąga się wysokość świadczeń w deputacie.

3. Chłopcy kategorii III otrzymują za każdy dzień cięcia kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 groszy.

§ 6.

Deputat robotników pozamiejscowych.

1. Ordynarię otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo:

15 kg ziemniaków,
7 litrów mleka zbieranego lub
3,5 litra mleka niezbieranego,
3,5 kg chleba,
1 kg grochu,
1/2 kg kaszy,
1 kg mąki,
1/4 kg soli.

§ 7.

1. Wymiana na inny gatunek żywności jest dozwolona za obopólnym porozumieniem.

2. Pracodawca dostarcza wspólne mieszkanie, oddzielnie według płci, wspólne ognisko do

gotowania i prania, wolny opał i światło, dalej inwentarz kuchenny, jak: garnki do gotowania, miski do jedzenia, kubki do picia, wiadra do wody, wanienkę do prania i siekierę do rąbania drzewa. Każdy pracownik winien się zaopatrzyć w kołdrę (derę) i siennik.

3. Gotowanie strawy powierza pracodawca lub jego zastępca kobiecie, przez niego wyznaczonej, do której również należy uporządkowanie mieszkania i sypialni oraz obieranie potrzebnej ilości ziemniaków, pranie bielizny dla robotników i odbieranie deputatu dla wszystkich.

4. Odnosna kobieta winna być zwolniona od pracy rolnej. Kucharka pobiera płacę i deputat dziewcząt sezonowych przez wszystkie dni tygodnia, także za niedziele i święta. Obowiązkiem kucharki jest wystawić na czas jedzenie, by robotnicy punktualnie do pracy mogli stanąć. Do rąbania drzewa na opał dostarcza pracodawca kucharce w miarę potrzeby odpowiednią pomoc. Na dziesięciu do dwudziestu pracowników przypada jedna kucharka.

5. Kucharka — a gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, akordnik obowiązany jest kwitować w książce deputatowej otrzymany deputat.

§ 8.

Sprowadzanie robotników.

Koszty podróży do miejsc pracy reguluje Biuro Funduszu Pracy z pracodawcą. Robotnicy, którzy nrzepracowali u jednego pracodawcy cały sezon, otrzymują koszty podróży do miejsc koncentracyjnych od pracodawcy. Robotników miejscowych sezonowych, zamieszkałych w powiecie, odwozi pracodawca turmanką do miejsc zamieszkania.

§ 9.

Odszkodowanie za narzędzia.

Wszelkie narzędzia robocze dostarcza pracodawca bez odszkodowania ze strony robotników. W majątkach, gdzie pracodawca nie daje narzędzi, płaci na osobę i sezon dla chłopaków 12.— zł, dla reszty robotników 7.— zł.

§ 10.

Praca akordowa.

1. Prace akordowe będą opłacane według zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalających warunki pracy i płacy ordynariuszy.

2. Przy sprzęcie okopowizny (ziemniaków, buraków etc.) na akord wartości deputatu się nie odlicza, natomiast przy sieczeniu na akord odlicza się deputat za każdy dzień pracy akordowej.

§ 11.

Miejscowi robotnicy sezonowi.

Miejscowi robotnicy sezonowi, pochodzący z tegoż województwa i będący na własnym wickie, pobierają płacę w gotówce w myśl paragrafu 5 niniejszego działu oraz deputat kwartalnie, jak następuje:

- 1 kwintal żyta,
- 1/8 kwintala pszenicy,
- 1/4 kwintala jęczmienia,
- 1/8 kwintala grochu,
- 3,25 kwintala ziemniaków,
- 1/2 metra drzewa (szczapów).

W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, wydaje się w zamian żyto w teje ilości.

Dział VI. SZWAJCARZY.

§ 1.

Zasady ogólne.

Za dojarza zawodowego (szwajcara) uważa się tego rodzaju mężczyznę, który pracował jeden rok jako uczeń i trzy lata jako pomocnik u zawodowego dojarza i posiada odpowiednie zaświadczenie o odbyciu przepisane go czasu nauki i służby w charakterze pomocnika dojarza, podpisane przez zawod. dojarza lub dojarzy, u których pracował, oraz poświadczone mu przez pracodawców, u których w czasie nauki i praktyki na dojarza był zatrudniony. Zawodowy dojarz musi się wykazać dokładną znajomością zasad dojenia, żywienia bydła i pielęgnowania go w chorobach oraz wychowu cieląt.

§ 2.

Obowiązki dojarza.

1. Dojarz i jego ludzie obejmują pilnowanie i opiekę nad powierzonym im bydłem i gospodarką mleczną. Do jego obowiązków należy między innymi odpasanie, dojenie, utrzymanie w czystości bydła oraz czyste i prawidłowe dojenie krów. Dojenie odbywa się dwa do trzech razy dziennie, po ocieleniu obowiązkowo trzy razy dziennie. Zaopatrzenie stajni w wodę, utrzymanie narzędzi stajennych i koryt w czystości, dowóz względnie dostarczenie paszy pozostaje jak dotychczas (otworzenie zmarzniętych kopców zarządza sam pracodawca). Na żądanie pracodawcy musi być nawóz codziennie z obory usunięty i na gnojowisku zrównany. Tam, gdzie do wywożenia mierzwy dostarczono siły pociągowej, pozostaje ten zwyczaj nadal. Zaleca się dojarzom używać do tego stadnika. Za uszkodzenie obory, niszczenie narzędzi stajennych oraz za stratę powstałą przez oczywistą winę dojarza, względnie jego ludzi, dojarz odpowiada osobiście. Mleko należy ochłodzić i w dobrze ochłodzonym stanie odstawić do miejsca na ten cel przeznaczonego.

2. Szwajcar (dojarz) jest odpowiedzialny za to, aby mleko odesłane zostało w dobrze

ochłodzonym i czystym stanie. Za stratę powstałą przez kwaśnienie mleka z winy szwajcara, odpowiada tenże. Gdzie istnieje zwyczaj centryfugowania mleka, musi to dojarz bezwarunkowo wykonać. Dojarz prowadzi książkę codziennego udoju oraz tablicę co do pogonienia i ocielenia krów oraz wydajności mleka pojedynczej krowy. Dojarz utrzymuje w czystości w dobrym stanie naczynia do dojenia, konwie, ewentualnie centryfugi. Jeden dojarz obowiązany jest doić i pielęgnować 20 krów i 15 jałowizny. Dojarz obowiązany jest prawidłowo cielęta poić do 10 tygodni.

§ 3.

Zapłata.

1. Dojarz pobiera miesięcznie w gotówce:
  - a) od sztuki krowy dojenej, wołu roboczego, stadnika rozplodowego 1.30 zł;
  - b) od sztuki jałowizny powyżej 10 tygodni do dojścia do krowy dojenej lub wołu roboczego 80 groszy;
  - c) za wychowanie zdrowego cielaka do 10 tygodni 80 groszy;
  - d) od każdego udojonego litra mleka 1 procent od ceny otrzymanej w mleczarni;
2. Za sprzedaż bydła dojarz pobiera:
  - a) od każdej dużej, zdrowej sztuki 1 procent co najmniej;
  - b) od małej sztuki 1 procent co najmniej.
3. Jeżeli ilość bydła nie odpowiada stosunkowi 20 krów na 15 jałowizny, winien pracodawca za każdą nadliczbową jałowkę dopłacić dojarzowi 65 groszy.
4. Pod kategorię jałowizny podciąga się w tym wypadku także cielęta w wieku do 10 tygodni, mimo, że za cielęta te dojarz pobiera już osobną zapłatę.

§ 4.

1. Dojarz otrzymuje deputat taki sam, jak rzemieślnik z tą różnicą, że ilość ziemniaków, oblicza się na 50 kwintali i 12 i pół arów roli. Zmianę pozostawia się obopólnemu porozumieniu.
2. Tam, gdzie więcej wydawano, zwyczaj ten pozostaje nadal.

§ 5.

Opał.

Opał wydaje się 35 kwintali węgla z zamianą według norm § 23 działu I orzeczenia.

§ 6.

Mleko.

Dojarz otrzymuje 4 litry mleka tłustego, 2 litry mleka odtłuszczonego dziennie.

§ 7.

Deputat dla pomocników.

Pomocnicy bez różnicy płci otrzymują deputat zaciężnika ponad lat 16, niezależnie od wie-

ku pomocnika, byle by wykonał swoje obowiązki przy udoju i oprzątaniu przepisanych dla dojarzy 20 krów i 15 sztuk jałowizny.

- 1) 4 kwintale żyta,
- 2) 1 kwintal jęczmienia,
- 3) 1/2 kwintala grochu,
- 4) 1/2 kwintala pszenicy,
- 5) 1 i 1/2 kwintala węgla,
- 6) 15 kwintali ziemniaków, oraz
- 7) 2 litry mleka tłustego dziennie.

§ 8.

1. Wszystkie narzędzia z wyjątkiem widel i łopat dostarcza pracodawca. Wszelkie inne umowy, zawarte indywidualnie, ustnie lub pisemnie upadają z chwilą wejścia w życie niniejszego orzeczenia. Każdy dojarz ma prawo uczęszczać do kościoła i otrzymuje w roku urlop taki jak rączniacy.

2. Zwolnionemu dojarzowi przy przeprowadzce daje pracodawca furmanki do najbliższej stacji kolejowej.

3. Książki kontraktowe wydaje się według zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 9.

Obowiązują następujące §§ działu I orzeczenia p. 3 § 10 § 19 i § 24.

Dział VII.

§ 1.

Pracownicy, którzy nie podpadają pod zażalenie z poprzednich działów niniejszego orzeczenia, a mieszkają w mieszkaniach pracodawcy i są zatrudniani dorywczo, otrzymują wynagrodzenieienne nie niższe, niż robotnik sezonowy miejscowy według budżetu, ustalonego w drodze porozumienia organizacji pracodawców i pracowników. Za mieszkanie, utrzymanie krowy i ziemię pod ziemniaki, o ile pracownik korzysta z tych świadczeń na zasadzie indywidualnej umowy, pracodawca może potrącić z należności robotnika, za pracę według przepisów paragrafu 2 działu III niniejszego orzeczenia, obliczając wartość ziemi według budżetu.

§ 2.

Jeżeli taki pracownik jest zatrudniony w majątku co najmniej 270 dni w roku, należy mu się wynagrodzenie w gotówce i naturaliach jak chałupnikowi (wolnemu robotnikowi).

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1937 roku do dnia 31 marca 1938 roku na terenie województwa poznańskiego i pomorskiego.

Poznań, dnia 16 grudnia 1936 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej:
(—) *W. Prenter*

Przedstawiciel Min. Rolnictwa i Reform Rolnych:
(—) *K. Czerniewski*

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:
(—) *St. Grabowski*

III. Ubezpieczenia społeczne.

1.

ROZPORZĄDZENIE

MINISTRA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 10 grudnia 1936 r.

o likwidacji ubezpieczalni społecznych w Tucholi, Jarosławiu, Kowlu i Dubnie.

(Dz. U. R. P. z dnia 23 grudnia 1936 r. Nr 92, poz. 642)

Na podstawie art. 22 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 396) w brzmieniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr 95, poz. 855) zarządzam, co następuje:

§ 1. Ubezpieczalnie społeczne w Tucholi, Jarosławiu, Kowlu i Dubnie ulegają likwidacji z dniem 31 grudnia 1936 r., a okręgi ich włącza się:

- 1) okrąg ubezpieczalni społecznej w Tucholi — do okręgu ubezpieczalni społecznej w Tczewie;
- 2) okrąg ubezpieczalni społecznej w Jarosławiu — do okręgu ubezpieczalni społecznej w Przemyślu;
- 3) okrąg ubezpieczalni społecznej w Kowlu — do okręgu ubezpieczalni społecznej w Łucku;
- 4) okrąg ubezpieczalni społecznej w Dubnie — do okręgu ubezpieczalni społecznej w Równym.

§ 2. Cały majątek zlikwidowanych ubezpieczalni oraz wszelkie ich uprawnienia i zobowiązania, nie wyłączając zobowiązań wobec pracowników, przechodzą od dnia 1 stycznia 1937 r. na te ubezpieczalnie, do których okręgu włączone zostały ubezpieczalnie zlikwidowane.

§ 3. Spory, należące do kompetencji tymczasowych komisji rozjemczych zlikwidowanych ubezpieczalni, zawisłe przed dniem 1 stycznia 1937 r., zostaną rozpatrzone przez dotychczasowe komisje. W tym celu działalność tych komisji rozjemczych przedłuża się do czasu rozpatrzenia zawisłych sporów, nie dłużej jednak niż na 3 miesiące od dnia wejścia w życie rozporządzenia niniejszego.

Sprawy nie zakończone w tym terminie zostaną przekazane organom właściwym, które orzekać będą z uwzględnieniem już dokonanych przez tymczasową komisję rozjemczą czynności i zebranego materiału.

§ 4. Działalność tymczasowych komisji rewizyjnych zlikwidowanych ubezpieczalni przedłuża się do czasu rozpatrzenia zamknięć

rachunkowych zlikwidowanych ubezpieczalni za rok 1936, nie dłużej jednak niż na 6 miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia niniejszego.

§ 5. Załącznik do rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 30 grudnia 1933 r. o przekształceniu się kas chorych na ubezpieczalnie społeczne i ustaleniu okręgów i siedzib ubezpieczalni (Dz. U. R. P. Nr 103, poz. 819), ustalający okręgi i siedziby ubezpieczalni społecznych, zmieniony rozporządzeniem Ministra Opieki Społecznej z dnia 23 grudnia 1935 r. o likwidacji ubezpieczalni społecznych w Brodnicy i Obornikach oraz o zmianie siedziby ubezpieczalni społecznej w Starogardzie (Dz. U. R. P. Nr 96, poz. 613), zastępuje się załącznikiem do rozporządzenia niniejszego.

§ 6. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1937 r.

Minister Opieki Społecznej:

(—) *Marian Zyndram-Kościałkowski*

1 zał. (na str. 708/709)

2.

ZARZĄDZENIE

MINISTRA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 17 grudnia 1936 r.

w sprawie ustalenia na rok 1937 wysokości wpłat ubezpieczalni społecznych na rzecz Ogólnego Funduszu Ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa.

Na podstawie art. 239 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 396), w brzmieniu nadanym rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr 95, poz. 855) ustalam na rok 1937 wysokość wpłat ubezpieczalni społecznych na rzecz Ogólnego Funduszu Ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa na 10% wpływów ubezpieczalni z tytułu składek za ubezpieczenie na wypadek choroby i macierzyństwa, obowiązkowe i dobrowolne, oraz za kontynuowanie tego ubezpieczenia.

Minister Opieki Społecznej:

(—) *Marian Zyndram-Kościałkowski*

L. p.	Nazwa ubezpieczalni	Okrąg ubezpieczalni (powiaty administracyjne)	Siedziba ubezpieczalni
1	Ubezpieczalnia spol. w Baranowiczach	baranowicki, słonimski, stołpecki, nie- świeski, kosowski	Baranowicze
2	" " " Białej	białski, wadowicki, żywiecki	Biała
3	" " " Białymstoku	białostocki, wysoko-mazowiecki, biel- ski, wołkowyski, miasto Białystok	Białystok
4	" " " Bielsku	bielski, cieszyński, miasto Bielsko	Bielsko
5	" " " Brześciu	brzeski, prużański, kobryński, białski	Brześć n. B.
6	" " " Brzeżanach	brzeżański, przemysłański, rohatyński, podhajecki	Brzeżany
7	" " " Bydgoszczy	bydgoski, szubiński, sępoleński, wy- rzyski, miasto Bydgoszcz	Bydgoszcz
8	" " " Chrzanowie	chrzanowski	Chrzanów
9	" " " Ciechanowie	ciechanowski, mławski, przasnyski, makowski, pultuski	Ciechanów
10	" " " Częstochowie	częstochowski, wieluński, miasto Czę- stochowa	Częstochowa
11	" " " Czortkowie	czortkowski, buczacki, kopyczyński, borszczowski, zaleszczycki	Czortków
12	" " " Drohobyczu	drohobycki, samborski, tuczański, ru- decki	Drohobycz
13	" " " Gdyni	morski, kartuski, miasto Gdynia	Gdynia
14	" " " Gnieźnie	gnieźnieński, średzki, wrzesiński, żni- ski, miasto Gniezno	Gniezno
15	" " " Grodzie	grodzieński, sokólski, augustowski, su- walski	Grodno
16	" " " Grodzisku	nowotomyski, wolsztyński, kościański	Grodzisk
17	" " " Grudziądzu	grudziądzki, chełmiński, brodnicki, lu- bawski, działdowski, rypiński, mia- sto Grudziądz	Grudziądz
18	" " " Inowrocławiu	inowrocławski, mogileński, miasto Ino- wrocław	Inowrocław
19	" " " Kaliszu	kaliski, koniński, turecki	Kalisz
20	" " " Kielcach	kielcki, włoszczowski, jędrzejowski, pińczowski, stopnicki	Kielce
21	" " " Kołomyi	kołomyjski, horodeński, śniatyński, ko- sowski	Kołomyja
22	" " " Krakowie	krakowski, olkuski, miechowski, mia- sto Kraków	Kraków
23	" " " Krośnie	krośnieński, brzozowski, sanocki, le- ski	Krosno
24	" " " Kutnie	kutnowski, kolski, łęczycki, łowicki	Kutno
25	" " " Lesznie	leszczyński, rawicki, gostyński	Leszno
26	" " " Lidzie	lidzki, nowogródzki, szczuczyński, wo- łczyński	Lida
27	" " " Lublinie	lubelski, janowski, puławski, lubar- towski, włodawski, chełmski, miasto Lublin	Lublin
28	" " " Lwowie	lwowski, bobrecki, gródecki, jaworow- ski, rawski, sokalski, żółkiewski, miasto Lwów	Lwów
29	" " " Łodzi	łódzki, miasto Łódź	Łódź
30	" " " Łomży	łomżyński, szczuczyński, ostrołęcki, ostrowski	Łomża
31	" " " Lucku	lucki, horochowski, kowelski, włodzi- mierski, lubomelski, koszyrski	Łuck
32	" " " Nowym Sączu	nowosądecki, limanowski, gorlicki, ja- sielski	Nowy Sącz
33	" " " Ostrowie	ostrowski, kępiński, krotoszyński, ja- rociński	Ostrow
34	" " " Ostrowcu	opatowski, ilżecki	Ostrowiec
35	" " " Pabianicach	łaski, sieradzki	Pabianice
36	" " " Pińsku	piński, drohicki, łuniniecki	Pińsk
37	" " " Piotrkowie	piotrkowski, radomszczański	Piotrków
38	" " " Płocku	płocki, sierpecki, gostyński, płoński	Płock
39	" " " Poznaniu	poznański, śremski, miasto Poznań	Poznań
40	" " " Przemyślu	przemyski, mościski, dobromilski, ja- rosławski, lubaczowski, przeworski	Przemyśl
41	" " " Radomiu	radomski, konecki, koziński, miasto Radom	Radom
42	" " " Równem	rówieński, zdolbunowski, kostopolski, sarneński, stoliński, dubieński, krze- mieniecki	Równe

L. p.	Nazwa ubezpieczalni	Okrąg ubezpieczalni (powiaty administracyjne)	Siedziba ubezpieczalni
43	Ubezpieczalnia społ. w Rzeszowie	rzeszowski, ropczycki, kolbuszowski, łańcucki	Rzeszów
44	" " " Siedlcach	siedlecki, węgrowski, sokołowski, lukowski, radzyński	Siedlce
45	" " " Sosnowcu	zawierciański, będziński, miasto Sosnowiec	Sosnowiec
46	" " " Stanisławowie	stanisławowski, tłumacki, nadworniański	Stanisławów
47	" " " Stryju	stryjski, żydaczowski, kałuski, doliński	Stryj
48	" " " Szamotułach	szamotulski, czarnkowski, międzychodzki, obornicki, chodzieski, wągrowiecki	Szamotuły
49	" " " Tarnobrzegu	tarnobrzeski, sandomierski, mielecki, niżański	Tarnobrzeg
50	" " " Tarnopolu	tarnopolski, trembowelski, skałacki, zbaraski	Tarnopol
51	" " " Tarnowie	tarnowski, dąbrowski, brzeski, bocheński	Tarnów
52	" " " Tczewie	starogardzki, kościerski, tczewski, Tucholski, chojnicki, świecki	Tczew
53	" " " Tomaszowie Maz.	brzeziński, rawski, opoczyński	Tomaszów Maz.
54	" " " Toruniu	toruński, wąbrzeski, miasto Toruń	Toruń
55	" " " Warszawie	warszawski, radzyński, miński, garwoliński, grójcecki, miasto Warszawa	Warszawa
56	" " " Wilnie	wileńsko - trocki, święciański, brastawski, dziśnieński, postawski, wilejski, mołodecki, oszmiański, miasto Wilno	Wilno
57	" " " Włocławku	włocławski, nieszawski, lipnowski	Włocławek
58	" " " Zakopanem	nowotarski, myślenicki	Zakopane
59	" " " Zamościu	zamojski, biłgorajski, krasnostawski, tomaszowski, hrubieszowski	Zamość
60	" " " Złoczowie	złoczowski, zborowski, kamionecki, radziechowski, brodzki	Złoczów
61	" " " Zyrardowie	bloński, skierniewicki, sochaczewski	Zyrardów

3.

**ZARZĄDZENIE
MINISTRA OPIEKI SPOŁECZNEJ**

z dnia 21 grudnia 1936 r.

w sprawie częściowego pokrywania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydatków, związanych z wynagrodzeniem pracowników, przydzielonych do załatwiania odwołań od orzeczeń instytucji ubezpieczeń społecznych.

Na podstawie art. 310 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 396) oraz art. 7 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o zmianie ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr 95, poz. 855) zarządzam, co następuje:

§ 1.

Wysokość ponoszonej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (fundusze ubezpieczeniowe) części wydatków, związanych z wynagro-

dzeniami pracowników, przydzielonych do załatwiania odwołań od orzeczeń instytucji ubezpieczeń społecznych, oznaczam za czas od 1 kwietnia 1936 r. do 31 grudnia 1936 r. na 259.725 zł.

§ 2.

Z wymienionej w § 1 kwoty Zakład Ubezpieczeń Społecznych wpłaci sumę zł 54.000 na dochód budżetu Skarbu Śląskiego (Dz. IX rozdział I § 12 i rozdz. II §§ 12 i 14) jako częściowe pokrycie wydatków, związanych z wynagrodzeniem wymienionych w § 1 pracowników, przydzielonych na obszarze Górnego Śląska do Wojewódzkiego Urzędu Ubezpieczeń i Wyższego Urzędu Ubezpieczeń, a sumę zł 205.725 na dochód budżetu Ministerstwa Opieki Społecznej (Dz. 1 § 1 „częściowy zwrot wynagrodzenia pracowników orzecznictwa ubezpieczeniowego”), jako częściowe pokrycie wydatków, związanych z wynagrodzeniem wymienionych w § 1 pracowników, przydzielonych: na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego do Trybunału dla Spraw Ubezpieczeń Społecznych oraz do Wyższych Urzędów Ubezpieczeń w Pozna-

niu i Toruniu, zaś na pozostałym obszarze Rzeczypospolitej, z wyłączeniem województwa śląskiego, do wojewódzkich wydziałów pracy i opieki społecznej względnie pracy, opieki społecznej i zdrowia.

§ 3.

(1) Opłata określona w § 1-ym zastępuje opłaty na rzecz organów orzekających, wymienionych w art. 310 ustawy o ubezpieczeniu społecznym ponoszone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów.

(2) Kwoty wpłacone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów za sprawy odwoławcze załatwione po dniu 1 kwietnia 1936 r. zostaną zarachowane na poczet kwoty określonej w § 1.

§ 4.

Sumy wymienione w § 2 Zakład Ubezpieczeń Społecznych wpłaci do dnia 31 grudnia 1936 r.

Minister Opieki Społecznej:

(—) *Marian Zyndram-Kościałkowski*

IV. Opieka społeczna.

OKÓLNIK Nr 77/36

MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 23 grudnia 1936 r. Nr Oin. 1/21-6

w sprawie określania procentu utraty zdolności zarobkowej.

Do

Panów wojewodów i Pana komisarza rządu na m. st. Warszawę.

Ministerstwo Opieki Społecznej — w związku z tezą Inwalidzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 28 kwietnia 1936 r. L. Inw. 1183/35, według której uznanie związku przyczynowego uszkodzenia zdrowia ze służbą wojskową za nie udowodniony nie zwalnia Inwalidzkiej Komisji Odwoławczej od obowiązku określenia stopnia utraty zdolności zarobkowej, spowodowanej tym uszkodzeniem — zarządza, co następuje:

Przy stwierdzeniu cierpień, których związek ze służbą wojskową ze względu na brak

dowodów nie jest przyjęty i zostaje określony, jako nie udowodniony, Inwalidzka Komisja Rewizyjno-Lekarska oraz Inwalidzka Komisja Odwoławcza powinna opisać stan chorobowy i określić stopień utraty zdolności zarobkowej na takiego rodzaju cierpienie, jednak procentu w ten sposób określonego nie wlicza się do ogólnego procentu utraty zdolności zarobkowej.

W związku z powyższym w okólniku Nr 4/34 z dnia 31 stycznia 1934 r. Nr 16919/O. In./34 wprowadza się następujące zmiany w punkcie 2: w ustępie 2 skreśla się zdanie „czy to ze względu na brak dowodów”; ustęp 4 otrzymuje brzmienie: „W cierpieniu, wymienionym w punkcie „c”, komisja nie określa procentu utraty zdolności zarobkowej, gdyż cierpienie to nie stoi w związku ze służbą wojskową, w cierpieniu zaś, określonym w punkcie „d”, komisja opisuje stan chorobowy i określa procent utraty zdolności zarobkowej, jednak nie wlicza go do procentu ogólnej utraty zdolności zarobkowej”.

Podsekretarz Stanu:

(—) *Dr E. Piestrzyński*

V. Zdrowie publiczne.

1.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 10 grudnia 1936 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych i Ministrem Przemysłu i Handlu o dozorze nad mięsem i przetworami mięsnymi.

(Dz. U. R. P. z dnia 23 grudnia 1936 r. Nr 92, poz. 643)

Na podstawie art. 8 pkt a), b), c), d), e), g), i art. 10 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o dozorze nad

artykułami żywności i przedmiotami użytku (Dz. U. R. P. Nr 36, poz. 343), art. 1 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 r. o przekazaniu zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawach zdrowia publicznego Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej (Dz. U. R. P. Nr 52, poz. 493), art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 lipca 1932 r. o wprowadzeniu nazwy „Minister Opieki Społecznej” i „Ministerstwo Opieki Społecznej” (Dz. U. R. P. Nr 64, poz. 597) oraz w związku z ustawą śląską z dnia 16 maja 1934 r. o dozorze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku (Dz. U. Śl. Nr 14, poz. 27) zarządza się, co następuje:

Rozdział I.

Przepisy ogólne.

§ 1. Przepisom niniejszego rozporządzenia podlegają:

- 1) mięso przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia;
- 2) przetwory mięsne przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia:
  - a) wędliny i inne wyroby wędliniarskie,
  - b) konserwy mięsne,
  - c) potrawy mięsne,
  - d) wyciągi mięsne;
- 3) sprzedaż i inne wprowadzanie w obieg mięsa i jego przetworów;
- 4) miejsca wyrobu przetworów mięsnych oraz miejsca przechowywania sprzedaży mięsa i jego przetworów;
- 5) naczynia i przyrządy używane przy wyrobie przetworów mięsnych oraz przy sprzedaży mięsa i jego przetworów.

§ 2. Przez nazwę „mięso” rozumie się wszystkie, przeznaczone do spożycia przez ludzi, części zwierząt ciepłokrwistych (zwierząt rzeźnych, ptactwa białego, dziczyzny):

- a) niepoddane żadnym zabiegom z wyjątkiem chłodzenia,
- b) poddane zabiegom nie zmieniającym własności mięsa lub których działanie może być z łatwością usunięte, jako to: mrożenie, ozonowanie, suszenie, krótkotrwałe wędzenie, moczenie w occie (marynowanie), powierzchniowe działanie dozwolonymi środkami konserwującymi (§ 5 ust. (1), pkt 1), lit. f) zabezpieczenie przed dostępem powietrza warstwą tłuszczu, żelatyny itp., wstrzyknięcie do naczyń krwionośnych lub tkanki mięsnej dozwolonych środków konserwujących.

§ 3. (1) Przez nazwę „przetwory mięsne” rozumie się mięso poddane zabiegom, pod których wpływem utraciło ono całkowicie pierwotne właściwości mięsa surowego, bez możliwości ich odzyskania. Zabiegami tymi mogą być:

- 1) silne solenie, wędzenie, peklowanie w połączeniu z mieleniem siekaniem, rozdrabnianiem lub bez takiego połączenia;
- 2) zabezpieczenie przed zepsuciem drogą sterylizacji w szczelnych powłokach (naczyniach) lub drogą usunięcia powietrza z tych powłok (naczyń);
- 3) gotowanie, smażenie, pieczenie, duszenie.

(2) W szczególności:

- 1) przez nazwę „wędliny” rozumie się przetwory mięsne poddane zabiegom wyszczególnionym w ust. (1) pkt 1), jako to: kielbasy, szynki, boczki itp.; przez nazwę „inne wyroby wędliniarskie” rozumie się: kiszki, salcesony i inne mieszanki mięsne;

2) przez nazwę „konserwy” w znaczeniu ogólnym rozumie się przetwory mięsne poddane zabiegom wyszczególnionym w ust. (1) pkt 1) i 2), lub również zabiegom w pkt 3), czyniącym je zdolnymi do przetrwania dłuższego okresu czasu bez cech zepsucia;

3) przez nazwę „potrawy mięsne” rozumie się przetwory mięsne poddane zabiegom wyszczególnionym w ust. (1) pkt 3), jako to: pieczenie, pasztety, galarety, majonezy itp.;

4) przez nazwę „wyciągi mięsne” rozumie się preparaty z soku mięsnego, jak to: buliony, ekstrakty itp.

(3) Wymienione w ust. (2) przetwory mięsne mogą być sporządzone z dodatkiem właściwych domieszek i przypraw lub bez takiego dodatku.

§ 4. (1) Mięso, przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia, musi odpowiadać wszystkim weterynaryjnym przepisom dla mięsa zdatnego do spożycia dla ludzi oraz być właściwie znakowane.

(2) Ptactwo białe oraz dziczyzna, przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia, muszą odpowiadać przepisom weterynaryjnym.

§ 5. (1) Zabrania się:

- 1) sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia mięsa:
  - a) zanieczyszczonego,
  - b) zepsutego,
  - c) spleśniałego,
  - d) o barwie, zapachu i smaku nienormalnym,
  - e) barwionego,
  - f) z dodatkiem środków konserwujących z wyjątkiem soli kuchennej, cukru, saletry, octu fermentacyjnego jadalnego lub najwyżej 15% jadalnego roztworu kwasu octowego oraz soli kuchennej z dodatkiem azotynu sodowego (§ 1 rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 21 czerwca 1934 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 24 czerwca 1931 r. o konserwowaniu artykułów żywności — Dz. U. R. P. Nr 61, poz. 521),
  - g) nadmuchanego powietrzem;
- 2) przechowywania mięsa siekanego i mielonego.

(2) Dopuszczalna jest sprzedaż lub inny obieg mięsa mielonego i siekanego na żądanie i w obecności kupującego.

§ 6. (1) Przetwory mięsne powinny być sporządzone z materiałów nienaganych co do jakości, w szczególności:

- 1) mięso używane do tych celów powinno odpowiadać wszystkim warunkom dla mięsa, wyszczególnionym w § 4 i w § 5 ust. (1) pkt 1);
- 2) woda, używana przy wyrobie, powinna być bezwzględnie czysta i odpowiadać warunkom wymaganym dla dobrej wody do picia dla ludzi;

3) sól powinna być jadalna; niedopuszczalna jest do tych celów sól tzw. „bydłęca” i wszelka skażona;

4) tłuszcze powinny odpowiadać obowiązującym przepisom;

5) wszelkie inne domieszki (mąka, kasza, krew, przyprawy korzenne, saletra, ocel itp.) powinny mieć własności prawidłowe i być nieszkodliwe dla zdrowia.

(2) Otoka w stanie surowym nie może być używana do wyrobu przetworów mięsnych.

§ 7. (1) Wędliny i inne wyroby wędliniarskie, przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia, nie mogą wykazywać jakichkolwiek śladów zepsucia.

(2) Siekanie oraz mielenie mięsa powinno się odbywać maszynowo przy użyciu siły ręcznej lub mechanicznej, inne rozdrabnianie mięsa może się odbywać ręcznie nożem lub innym ostrym narzędziem.

(3) Dodatkami do wędlin i innych wyrobów wędliniarskich mogą być:

1) woda w ilości niezbędnej do wyrobu;

2) saletra w ilości nie przekraczającej 3 g na 1 kg mięsa;

3) mąka jedynie do wyrobów wędliniarskich wątrobianych i krwawych w ilości najwyżej do 2% oraz kasze, bułka do innych wyrobów;

4) sól i przyprawy korzenne w ilości niezbędnej.

(4) Wędliny, oznaczone jako „czysto wieprzowe” mogą być sporządzane jedynie z mięsa wieprzowego.

§ 8. (1) Na powłoki wędlin i innych wyrobów wędliniarskich mogą być używane:

1) powłoki zwierzęce, jak: jelita, pęcherze, żołądki, przełyki, gęsie szyjki, odpowiadające przepisom weterynaryjnym, należycie i dokładnie oczyszczone; jelita końskie mogą być używane tylko do wyrobu przetworów z mięsa końskiego (§ 21);

2) powłoki sztuczne.

Oczyszczanie powłok, wymienionych w pkt 1), może odbywać się jedynie w szlamiarniach urządzonych zgodnie z postanowieniami § 23 wyłącznie przy rzeźniach. Postanowienie to nie dotyczy kielbaśnic, które po pierwszym oczyszczeniu w rzeźni mogą być szlamowane w wytwórniach wędliniarskich.

(2) Powłoki powinny być szczelnie wypełnione zawartością mięsną.

(3) Powłoki sztuczne powinny być sporządzone z materiału przezroczystego, jasnego i nie mogą być klejone; mogą one być barwione jedynie barwnikami dopuszczonymi do barwienia artykułów żywności w myśl obowiązujących przepisów szczególnych.

(4) Zabrania się sprzedaży lub innego wprowadzania w obieg i używania powłok zwierzęcych nieczystych, źle wyszlamowanych, zniszczonych, zwłaszcza podziurawionych, sfermen-

towanych, łatwo łamiwych, barwionych, o smaku mydlanym lub zjełczałym, mających woń smrodliwą, gnilną lub plamy rdzawe. Zakaz barwienia nie dotyczy powłok zwierzęcych, używanych do przetworów z mięsa mielonego i siekanego. Powłoki te mogą być barwione tylko barwnikami dopuszczonymi do barwienia artykułów żywności.

§ 9. (1) Konserwy mięsne, w znaczeniu ścisłym, są to przetwory mięsne utrwalone drogą sterylizacji, w szczelnie zamkniętych puszkach blaszanych, słojach szklanych lub innych do tego celu przeznaczonych naczyniach.

(2) Konserwy mięsne muszą mieć prawidłowy wygląd i smak i nie wykazywać jakichkolwiek śladów zepsucia.

(3) Na naczyniach z konserwami powinny być uwidocznione:

1) rodzaj mięsa, z którego konserwy zostały przygotowane;

2) nazwa firmy i jej siedziba.

(4) Naczynia metalowe (puszki), z wyjątkiem aluminiowych, powinny być należycie ocynowane (pobielane). Pobiała tych naczyń nie może zawierać zanieczyszczeń powyżej 1%.

(5) Używanie do tego celu naczyń cynkowych jest wzbronione.

(6) Tuby metalowe do past powinny być sporządzone całkowicie z materiałów nieszkodliwych dla zdrowia, np. glinu, cyny.

§ 10. Potrawy mięsne (pieczenie, paszety, galaretki, majonezy itp.) powinny być sporządzone z produktów świeżych i domieszek nieszkodliwych dla zdrowia.

§ 11. (1) Wyciągi mięsne (buliony, ekstrakty, proszki mięsne, peptony itp.) nie mogą wykazywać jakichkolwiek śladów zepsucia; jako środek konserwujący dopuszczalna jest jedynie sól kuchenna.

(2) Nazwa „wyciąg mięsny” nie może być stosowana dla preparatów sporządzonych nie z mięsa.

(3) Wyciągi muszą być oznaczone nazwą właściwą dla mięsa, z którego zostały wytworzone.

(4) Dodatki (jarzyny, korzenie, sól itp.) nie mogą przekraczać wagowo $\frac{1}{4}$ masy produktu gotowego.

(5) Opakowanie bezpośrednio preparatów wymienionych w ust. (1) (np. kostek bulionowych) nie może zawierać szkodliwych dla zdrowia metali (ołów, arsen, kadm, rtęć) i ich związków oraz barwników nie dopuszczonych do barwienia artykułów żywności; w szczególności cynfolia powinna być wolna od ołowiu.

§ 12. Zabrania się:

1) przerabiania dla celu spożycia mięsa uznanego za niezdatne, warunkowo zdatne lub mniej wartościowe;

2) sprzedaży i innego wprowadzania w obieg dla spożycia oraz używania do wyrobu

przetworów mięsnych odpadków rzeźnianych, jako to: części płciowych, wycinków odbytu, uszów, oczu, woreczka pępkowego świń, wy-porków, skrawin i skóry, z wyjątkiem skóry i chrząstek usznych cielęcych i świńskich;

- 3) używania ponadto:
  - a) żołądków i jelit do treści wędlin,
  - b) ścięgien i kości do innych wyrobów wędliniarskich;
- 4) barwienia przetworów mięsnych.

§ 13. (1) Do czynności związanych z wyrobem przetworów mięsnych, z przewozem i sprzedażą mięsa i przetworów mięsnych, nie mogą być dopuszczone osoby dotknięte ostrą chorobą zakaźną lub gruźlicą w postaci niebezpiecznej dla otoczenia, chorobą skórną zaraźliwą lub wzbudzającą wstręt oraz stykające się z zakaźnie chorymi.

(2) W razie wystąpienia objawów choroby zakaźnej oraz stwierdzenia lub uzasadnionego podejrzenia o nosicielstwo zarazków u osób zatrudnionych czynnościami przy mięsie i przetworach mięsnych, właściciel przedsiębiorstwa jest obowiązany usunąć te osoby od pełnienia tych czynności.

(3) Personel zajęty przy pracy powinien mieć czyste ręce, krótko obcięte paznokcie, nosić białe czapki (czepki) i przestrzegać wzorowej czystości. Ponadto personel, zajęty przy wyrobie przetworów mięsnych, powinien nosić czyste, białe fartuchy, z krótkimi rękawami, zaś personel zajęty przy sprzedaży mięsa i przetworów mięsnych — czyste, białe fartuchy z długimi rękawami.

Rozdział II.

Sprzedaż i inne wprowadzanie w obieg mięsa.

§ 14. Wszelkie czynności związane z załadowaniem, przewozem i wyładowaniem mięsa, powinny się odbywać w warunkach zabezpieczających mięso od wszelkich zanieczyszczeń, zepsucia i udzielania się mięsu złej woni.

W szczególności:

1) mięso przeznaczone do załadowania w przesyłkach drobnicowych powinno być całkowicie i czysto opakowane;

2) mięso nie może być przewożone wraz z żywymi zwierzętami, skórami zwierzęcymi, szmatami, brudnymi naczyniami itp.

§ 15. (1) Wozy (samochodowe, konne, ręczne) do przewożenia mięsa powinny mieć ściany gładkie, szczelne, dające się łatwo oczyścić. Wozy ręczne i konne poza tym powinny mieć ściany z twardego drzewa, ściśle, należyście heblowane i pokostowane (nie malowane); o ile wyłożone są blachą, blacha ta powinna być ze stali nierdzewnej, spawana (nie lutowana) na zgięciach. Wozy do przewożenia mięsa powinny być kryte i tak zamknięte, aby mięso

nie zwisało i nie było wystawione na zanieczyszczenie; nie mogą one być używane do żadnych innych celów.

(2) Wozy mają być zaopatrzone w tablice z nazwą firmy (właściciela) i jej adresem.

(3) Przy przenoszeniu mięsa mają pracownicy używać czystych nieprzemakalnych kurtek i czapek.

(4) Zabrania się przewożenia razem z mięsem zwierząt żywych, bitych zwierząt w skórze, skór zwierzęcych, szmat, brudnych naczyń, odpadków oraz przedmiotów wydzielających ostrą woń.

§ 16. W rozumieniu niniejszego rozporządzenia:

1) „Miejsca sprzedaży mięsa” są to:

- a) hale mięsne,
- b) sklepy rzeźnicze (jatkki),
- c) sklepy z ptactwem bitym i dziczyzną,
- d) sklepy (jatkki) z mięsem końskim,
- e) ianie jatkki.

2) „Wytwórnice wędliniarskie” są to miejsca wyrobu przetworów wyszczególnionych w § 1 pkt 2) lit. a).

3) „Wędliniarnie” są to miejsca sprzedaży przetworów mięsnych wyszczególnionych w § 1 pkt 2) lit. a) i c).

§ 17. (1) Miejsca sprzedaży mięsa powinny być oddalone co najmniej o 3 m od ustępów ogólnych skanalizowanych, zaś od ustępów nie skanalizowanych, dołów ustępowych, obór, stajen, chlewów, gnojowisk i śmietników co najmniej o 10 m.

(2) Przy halach mięsnych powinna być urządzona chłodnia dla przechowywania większych zapasów mięsa, zaś przy innych miejscach sprzedaży mięsa — chłodnia lub lodownia podręczna względnie piwnica czysta, sucha, przewiewna, z podłogą nieprzepuszczalną; hale mięsne ponadto powinny być zaopatrzone w urządzenia z wodą bieżącą, dobrą do picia dla ludzi, oraz węże do zmywania wodłóg i ścian i zlew. Poszczególne miejsca sprzedaży mięsa mogą korzystać ze wspólnej chłodni.

(3) Miejsca sprzedaży mięsa powinny być widne, suche, posiadać możliwość łatwego przewietrzania (wentylacja naturalna lub wzorowa sztuczna). Podłoga powinna być z materiału trwałego i nieprzepuszczalnego, dającego się łatwo czyścić (cement, beton, płytki terrakotowe itp.). Ściany powinny być malowane jasną farbą olejną lub wyłożone materiałem nieprzepuszczalnym, dającym się łatwo myć, co najmniej do górnej granicy pomieszczenia mięsa; powyżej zaś ściany mogą być bielone.

(4) Miejsca sprzedaży mięsa, znajdujące się w suterenach, powinny odpowiadać wszystkim przepisom niniejszego rozporządzenia, przewidzianym dla miejsc sprzedaży mięsa, a ponadto następującym warunkom:

1) zagłębienie poniżej poziomu terenu nie może przekraczać 1,5 m,

2) okna powinny się znajdować całkowicie powyżej poziomu terenu.

3) wysokość pomieszczeń nie może być mniejsza niż 2,5 m,

4) stosunek powierzchni świetlnej do powierzchni podłogi powinien wynosić co najmniej 1 : 10,

5) w pomieszczeniu powinna być urządzona wzorowa wentylacja sztuczna zastępująca otwieranie okien.

(5) Przystawki do mięsa powinny odpowiadać wymaganiom następującym:

1) haki do wieszania mięsa powinny być metalowe (cynkowane, cynowane lub niklowane), szklane względnie porcelanowe, przytwierdzone wzdłuż ścian w ten sposób, by mięso wzajemnie do siebie i do ścian nie przylegało;

2) płyty stołów do mięsa — z marmuru, szkła lub z drzewa twardego, niesmolistego, o powierzchni gładkiej, bez szpar i szczelin i niemalowanej;

3) kloce i deski do rąbania i krajania mięsa — z drzewa twardego, niesmolistego, gładkie, bez szpar i szczelin;

4) płyty do wag — z materiału nie rdzewiącego, niemalowane (marmurowe, kamienne, metalowe, drewniane, szklane, porcelanowe, fajansowe, kamionkowe itp.).

(6) W każdym miejscu sprzedaży powinna być umywalnia z wodą bieżącą dobrą do picia dla ludzi, spluwaczki wodne codziennie opróżniane i myte oraz pomieszczenie lub szafa na ubranie zatrudnionego personelu.

(7) Do opakowania mięsa należy używać czystego papieru. Używanie do tego celu makułaty jest wzbronione.

§ 18. (1) Zabrania się w miejscach sprzedaży mięsa:

1) sprzedaży wędlin i innych wyrobów wędliniarskich oraz wszelkich innych artykułów żywności;

2) wywieszania (wystawiania) na zewnątrz tych miejsc oraz w drzwiach (odrzwiach) mięsa, przeznaczonego do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia oraz wystawiania kłoców do mięsa na zewnątrz jatek;

3) przetrzymywania mięsa zepsutego, skór surowych i suchych, pierza, rogów, kopyt (z wyjątkiem nówek cielęcych i wieprzowych), wy-porków cielęcych, nie oczyszczonych podrobów i wnętrzności oraz mięsa nieoznakowanego przez organa weterynaryjne;

4) przetrzymywania mięsa przeznaczonego do obiegu w pomieszczeniach mieszkalnych;

5) trzymania mięsa bezpośrednio na lodzie;

6) przetrzymywania w miejscach sprzedaży mięsa ptactwa żywego, ptactwa bitego nieskubanego;

7) skubania ptactwa bitego i podskubywania ptactwa żywego;

8) bicia ptactwa;

9) trzymania zwierząt domowych.

(2) Na drzwiach wejściowych powinien być wyraźny napis „wprowadzanie psów jest wzbronione”.

§ 19. Zabrania się:

1) sprzedaży mięsa, dziczyzny w kawałkach i ptactwa oskubanego:

a) na targach i rynkach w straganach otwartych,

b) w handlu obnośnym;

2) bicia ptactwa na targach i rynkach.

§ 20. W sklepach, w których sprzedaż bitego ptactwa i dziczyzny stanowi dodatkową część przedsiębiorstwa, przedmioty te powinny być umieszczone w miejscu oddzielnym w ten sposób, by nie stykały się z innymi artykułami żywności.

§ 21. (1) Sklepy (jatk) z mięsem końskim oraz z przetworami z mięsa końskiego lub z domieszką mięsa końskiego powinny mieć się oddzielnie i być oznaczone wyraźnym napisem „sprzedaż mięsa końskiego” i rysunkiem głowy konia.

(2) Wszelkie przetwory z mięsa końskiego lub z domieszką mięsa końskiego muszą być oznaczone wyraźnym napisem „z mięsa końskiego” i rysunkiem głowy konia, wybitymi na plombie.

(3) W sklepach tych nie wolno sprzedawać mięsa innego rodzaju.

(4) Przetwory z mięsa końskiego mogą być wyrabiane tylko w specjalnie przeznaczonych do tego celu wytwórniach.

§ 22. (1) Wszystkie miejsca sprzedaży mięsa powinny być utrzymane w dokładnej czystości. W szczególności: lokal powinien być przynajmniej raz na dzień dokładnie przewietrzany, ściany olejne lub kafłowe oraz podłogi powinny być zmywane codziennie po skończonej pracy. Zamiatanie na sucho oraz posypywanie podłóg po zamieceniu piaskiem lub innymi sypkimi materiałami, z wyjątkiem trocin, jest wzbronione.

(2) Płyty stołów, deski oraz inne przyrządy muszą być myte codziennie gorącym roztworem sody; noże, wagi i wszystkie inne narzędzia dokładnie oczyszczone. Kloce powinny być codziennie po pracy wycierane solą dokładnie, a w miarę niszczenia się powierzchni — spłowywane. Boki kłoców powinny być politurowane lub malowane białą farbą olejną.

(3) Odpadki mięsne powinny być umieszczone w szczelnie zamkniętych naczyniach o ścianach wewnątrz gładkich, niewsiąkliwych, dających się łatwo oczyszczać; zawartość należy codziennie usuwać, a same naczynia czyścić.

(4) Lokal powinien być wolny od myszy, szczurów, robactwa itp. W razie ich pojawienia się należy je wytępić szybko i radykalnie z zastosowaniem wszelkich ostrożności przy używaniu środków szkodliwych dla zdrowia ludzkiego.

(5) Lokal sprzedaży nie może łączyć się bezpośrednio z miejscem uboju zwierząt ani z mieszkaniem lub służyć za miejsce zamieszkania, wypoczynku lub noclegu.

(6) Okna otwierane należy w porze letniej zabezpieczyć przed owadami gęstymi, trwałymi siatkami.

(7) Mięso przeznaczone na sprzedaż powinno być zabezpieczone od zanieczyszczeń (pył, kurz, owady), od działania promieni słonecznych oraz woni przenikliwej.

(8) Przepisy § 30, z wyjątkiem pkt 6), mają zastosowanie do miejsc sprzedaży mięsa.

Rozdział III.

Wytwornie przetworów mięsnych.

§ 23. (1) Szlamiarnie, przeznaczone do czyszczenia jelit na powłoki wędlin i innych wyrobów wędliniarskich, powinny mieć pomieszczenie należycie oświetlone, zaopatrzone w dobrą wentylację i w urządzenia dostarczające obfitą ilość bieżącej wody ciepłej i zimnej.

(2) Ściany pomieszczeń powinny być malowane jasną farbą olejną lub wyłożone płytkami terrakotowymi do wysokości co najmniej 2 m. Podłoga powinna być z materiału nieprzepuszczalnego (cement, beton, płytki terrakotowe itp.).

(3) Szlamiarnie powinny być zaopatrzone w wanny wysokości około 1 m., w stoły ze szczelnego, twardego drzewa oraz w odpowiednią do rozmiarów produkcji liczbę naczyń drewnianych (bali) i w aparaty do przedmuchiwania jelit.

(4) W szlamiarniach powinno być, poza pomieszczeniem do szlamowania jelit, oddzielne pomieszczenie do sortowania i oddzielne pomieszczenie do solenia jelit.

§ 24. (1) Wytwornie wędliniarskie w dzielnicach osiedli, mających urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne, mogą się mieścić tylko w lokalach, połączonych z siecią wodociągową i kanalizacyjną.

(2) Przy ulicach osiedli, nie mających urządzeń wodociagowych i kanalizacyjnych, wytwornie te mogą się mieścić tylko w lokalach zaopatrzonych w wodę dobrą do picia dla ludzi i w miejscowe urządzenia do usuwania nieczystości.

(3) Woda używana do wyrobu przetworów mięsnych powinna odpowiadać warunkom przewidzianym w obowiązujących przepisach dla wody do picia i potrzeb gospodarczych. Dobra woda powinna być stwierdzona wynikami badania. Powiatowa władza administracji ogólnej obowiązana jest, na żądanie właściciela wytwórni, pobrać próbę wody celem jej zbadania. Koszty badania wody obciążają właściciela wytwórni. Odpis wyników badania wody powinien być przesłany przez powiatową władzę administracji ogólnej właścicielowi wytwórni.

§ 25. (1) Wytwornie wędliniarskie powinny być oddalone co najmniej o 3 m od ustępów ogólnych skanalizowanych, zaś od ustępów nieskanalizowanych, dołów ustępowych, obór, stajen, chlewów, gnojowisk i śmietników — co najmniej o 10 m.

(2) O ile na danej nieruchomości lokal, przeznaczony na wytwornię wędliniarską, przylega do ustępu położonego na nieruchomości sąsiedniej, lokal ten powinien być tak izolowany, aby był zabezpieczony przed przenikaniem do niego cieczy i zanieczyszczonego powietrza z ustępu.

(3) Wytwornie wędliniarskie znajdujące się w suterenie powinny odpowiadać wszystkim przepisom przewidzianym w niniejszym rozporządzeniu dla wytwórni wędliniarskich, z wyjątkiem przepisu § 27 ust. (1) zdanie pierwsze, a ponadto warunkom, wyszczególnionym w § 17 ust. 4.

§ 26. (1) Lokal wytwórni wędliniarskiej powinien składać się z pomieszczeń przeznaczonych na:

- 1) warsztat,
- 2) pekłownię (solarnię) i chłodnię,
- 3) wędzarnię,
- 4) ubieralnię i natryski,
- 5) skład podręczny na wyroby gotowe.

(2) Pekłownia, chłodnia i wędzarnia mogą być wspólne dla szeregu warsztatów i znajdować się poza nimi.

(3) Warsztat może być połączony z wędzarnią, o ile rozmiar pomieszczenia na to pozwala.

(4) Pekłownia, chłodnia i skład podręczny na wyroby gotowe mogą być w jednym pomieszczeniu.

§ 27. (1) Wysokość pomieszczeń wytwórni wędliniarskich powinna wynosić co najmniej 3 m. Izby powinny być widne, suche i tak obszerne, aby na każdego zatrudnionego pracownika przypadało co najmniej 4 m kw. powierzchni. O ile pekłownia i chłodnia mieszczą się w suterenie, wysokość tych pomieszczeń może wynosić 2,5 m.

(2) Stosunek powierzchni świetlnej do powierzchni podłogi powinien wynosić co najmniej 1 : 10.

(3) Ściany powinny być gładkie i czyste; o ile nie są malowane farbą olejną, powinny mieć do wysokości co najmniej 2 m jasną lampierię olejną lub z materiału dającego się łatwo myć.

(4) Podłogi powinny być z trwałego, nieprzepuszczalnego materiału (beton, cement, płytki terrakotowe), szczelne, gładkie, jednolite, przy tym podłogi w izbach, przeznaczonych na warsztat i solarnię, zaopatrzone w ścieki z odpowiednim spadkiem do urządzeń kanałowych lub studzienki ściekowej.

(5) Lampy, przy oświetleniu naftowym, powinny być zawieszane u sufitu lub na ścianie.

(6) W izbach, przeznaczonych na warsztat, solarnię i skład, powinna być urządzona należąca wentylacja naturalna lub sztuczna, czynna w miarę potrzeby całą dobę. Nad kotłami powinny być urządzenia wyciągowe do pary.

(7) Natryski z wodą ciepłą powinny być urządzone w każdej wytwórni, zatrudniającej 6 i więcej pracowników.

§ 28. (1) Stoły i kłocce, kadzie i beczki, przeznaczone na pomieszczenie przetworów mięsnych, powinny być sporządzone z drewna niesmolistego, heblowane, gładkie, jednolite, bez szczelin i szpar; naczynia do wody powinny być zaopatrzone w szczelne pokrywy oraz w specjalne czerpaki.

(2) Kotły oraz inne naczynia metalowe, o ile nie są aluminiowe lub żelazne, powinny być należycie ocynowane, pobiła wewnętrzna nie może zawierać zanieczyszczeń ponad 1%.

(3) W warsztacie powinna się znajdować umywalnia z dobrą do picia dla ludzi wodą bieżącą, mydłem, szczotką do mycia rąk oraz czystymi ręcznikami, we wszystkich zaś izbach spluwaczki wodne, codziennie opróżniane i myte.

(4) Postanowienia § 22 mają tu zastosowanie.

§ 29. (1) W pekłowni i chłodni temperatura nie powinna przekraczać + 7° C.

(2) Trzymanie mięsa i przetworów mięsnych bezpośrednio na lodzie jest niedopuszczalne.

(3) Ubieralnia powinna znajdować się w tym samym lokalu, co wytwórnia wędliniarska. W ubieralni powinny być: umywalnia z wodą dobrą do picia dla ludzi, mydłem i czystymi ręcznikami, szafa do ubrań pracowników i oddzielna szafa do fartuchów, czapek, pantofli oraz ławki lub krzesła. Szafy powinny mieć drzwi z siatki drucianej. Natrysk powinien być umieszczony w miejscu odgrodzonym ścianką wysokości 2 m.

§ 30. Zabrania się:

1) siadać na stołach, sprzętach, przeznaczonych do wyrobu i sprzedaży przetworów mięsnych,

2) mieć przy pracy obnażone ciało prócz ramion,

3) spluwać na podłogę,

4) palić tytoń,

5) chodzić do ustępu w fartuchach przeznaczonych do pracy i nosić je poza miejscem pracy,

6) wpuszczać do wytwórni wędliniarskiej osoby obce w czasie trwania pracy,

7) przechowywać w wytwórni wędliniarskiej przedmioty i produkty, nie mające zastosowania do danego przemysłu, w szczególności wszelkie przedmioty, które mogą udzielić wyrobom złej woni lub je zanieczyścić, np. naftę, brudne naczynia, odzież itp.

§ 31. (1) Wędzenie przetworów mięsnych może odbywać się:

1) w wytwórniach wędliniarskich,

2) w wędzarniach przemysłowych.

(2) Przez nazwę „wędzarnie przemysłowe” rozumie się zakłady trudniące się zawodowo wędzeniem przetworów mięsnych, dostarczanych przez wytwórców tych przetworów, a przeznaczonych do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia.

(3) Wędzarnie, wymienione w ust. (1), powinny być tak urządzone, by nie psuły powietrza w zamieszkałym otoczeniu przez dym, smród lub złą wonię.

(4) Wędzarnie przemysłowe nie mogą znajdować się w śródmieściu ani w budynkach mieszkalnych i powinny mieć oddzielne wejścia.

(5) Do wędzarni przemysłowych mają zastosowanie przepisy §§ 24 i 25.

§ 32. (1) Lokal wędzarni przemysłowej powinien składać się z pomieszczeń na:

1) warsztat,

2) skład na produkty surowe,

3) skład na urodky gotowe,

4) ubieralnię i natryski.

(2) Pomieszczenia, wymienione w ust. (1) pkt 2) i 3), powinny być chłodzone (chłodnie). Dopuszczalne jest korzystanie z chłodni miejskich lub chłodni wspólnych dla szeregu wędzarni.

§ 33. (1) Wysokość pomieszczeń wędzarni przemysłowej powinna wynosić co najmniej 3 m. Izby powinny być widne, suche, a pomieszczenia na warsztat tak obszerne, aby na każdego zatrudnionego pracownika przypadało co najmniej 4 m kw. powierzchni. Stosunek powierzchni świetlnej do powierzchni podłogi powinien wynosić co najmniej 1 : 10.

(2) Ściany i sufit w wędzarni przemysłowej powinny być pokryte materiałem łatwo zmywalnym i być gładkie i czyste; o ile ściany nie są malowane farbą olejną, powinny mieć do wysokości co najmniej 2 m jasną lamperię olejną lub z materiału dającego się łatwo myć.

(3) Podłogi powinny być z trwałego nieprzepuszczalnego materiału (beton, cement, płytki terrakotowe itp.), szczelne, gładkie, jednolite; podłoga w pomieszczeniu na warsztat powinna być zaopatrzona w ścieki z odpowiednim spadkiem do urządzeń kanałowych lub studzienki ściekowej.

(4) W izbach wędzarni powinna być urządzona należąca wentylacja naturalna lub wzorowa sztuczna, czynna w miarę potrzeby całą dobę.

(5) Natryski z wodą ciepłą powinny być urządzone w każdej wędzarni przemysłowej zatrudniającej 5 lub więcej pracowników i umieszczone w miejscu odgrodzonym ścianką wysokości 2 m.

(6) Ubieralnia powinna znajdować się w lokalu wędzarni. W ubieralni powinna być umywalnia z wodą bieżącą, dobrą do picia dla ludzi, mydłem i czystymi ręcznikami, szafa do ubrań pracowników i oddzielna szafa do fartuchów, czapek, pantofli oraz ławki lub krzesła. Szafy powinny mieć drzwi z siatki drucianej.

(7) We wszystkich izbach powinny znajdować się spluwaczki wodne, codziennie opróżniane i myte.

(8) Lampy przy oświetleniu naftowym, powinny być wiszące u sufitu lub na ścianie.

(9) Płyty stołów powinny być sporządzone z drzewa niesmolistego, heblowane, gładkie, jednolite, bez szczelin i szpar, niemalowane.

§ 34. (1) Lokal wędzarni przemysłowej oraz wszystkie przyrządy i narzędzia winny być utrzymywane w dokładnej czystości; ściany i podłogi zmywane codziennie po skończonej pracy; zmiatanie na sucho jest wzbronione. Stoły należy myć codziennie gorącym roztworem sody.

(2) Lokal wędzarni przemysłowej powinien być wolny od myszy, szcurków, robactwa itp. W razie ich pojawienia się należy je wytepić szybko i radykalnie z zastosowaniem wszelkich ostrożności przy używaniu środków szkodliwych dla zdrowia ludzkiego.

(3) Lokal wędzarni przemysłowej nie może służyć za miejsce zamieszkania, wypoczynku lub noclegu.

(4) Okna otwierane należy w porze letniej zabezpieczać przed owadami gęstymi, trwałymi siatkami.

§ 35. (1) Produkty surowe i gotowe w wędzarni przemysłowej powinny być zabezpieczone od zanieczyszczeń (pył, kurz, owady) i od działania promieni słonecznych oraz woni przenikliwej.

(2) W składach wędzarni przemysłowej na produkty surowe i gotowe temperatura nie powinna przekraczać $+ 7^{\circ} \text{C}$.

(3) Trzymanie mięsa i przetworów mięsnych bezpośrednio na lodzie jest niedopuszczalne.

(4) Przepisy § 30 mają tu zastosowanie.

§ 36. Wytwórnice produkujące konserwy oraz wyciągi mięsne powinny odpowiadać przepisom §§ 22, 24, 25, 27, 28, 29 i 30. Liczba i wielkość pomieszczeń wytwórni powinny być dostosowane do rozmiarów produkcji, zaś rodzaj pomieszczenia, naczynia i przyrządy — do rodzaju produkcji.

Rozdział IV.

Sprzedaz i inne wprowadzanie w obieg przetworów mięsnych.

§ 37. (1) Przetwory mięsne (§ 1 pkt 2) lit. a) i c) w czasie przewozu i przenoszenia powinny być zabezpieczone od wszelkich zanieczyszczeń.

(2) W szczególności należy, by wozy i wszelkie inne przyrządy do rozwożenia i przenoszenia tych wyrobów miały pokrywy, były utrzymane w czystości i nie używane do żadnych innych celów; o ile kosze i inne przyrządy do rozwożenia i roznoszenia tych wyrobów są umieszczane w szczelnych zamkniętych wozach, np. w specjalnych samochodach, wówczas warunek dotyczący zaopatrzenia tych koszy i przyrządów w przykrywy nie jest wymagany.

(3) Przetwory mięsne, wyszczególnione w § 1 pkt 2) lit. c), powinny być umieszczane na odpowiednich podstawach, np. półmiski, miski, salaterki.

(4) Zabrania się:

1) przenosić w rękach do miejsc sprzedaży przetwory mięsne z wozów, koszy i innych przyrządów do przewożenia i przenoszenia.

2) stawiać i trzymać kosze i inne przyrządy z dnem przepuszczalnym na ziemi lub na podłodze, o ile dna ich z zewnątrz nie są zaopatrzone w listwy drewniane.

§ 38. (1) Do miejsc sprzedaży przetworów mięsnych wymienionych w § 1 pkt 2) lit. a) i c) mają analogiczne zastosowanie przepisy §§ 17, 18 z wyjątkiem ust. (1) pkt 1), i § 22.

(2) Produkty umieszczone na stołach, półkach i w oknach wystawowych powinny być zabezpieczone przed dotykiem ich rękami kupujących.

(3) Napoczęte lub pokrajane wyroby powinny być umieszczone w gabłotkach oszklonych lub pod kloszami przewiewnymi, na talerzach, podstawach (szklanych, porcelanowych, fajansowych). Gabłotki od strony sprzedającego powinny być zaopatrzone w odrzucane gęste siatki druciane lub w przesuwane ramki z gęstą siatką drucianą.

(4) Wszelkie czynności, związane z krajaniem i odważaniem przetworów mięsnych bez powłok w sprzedaży detalicznej, powinny być uskuteczniiane z pomocą odpowiednich przyrządów.

(5) Do zawijania produktów gotowych do bezpośredniego spożycia (wędliny, mięso pokrajane) należy używać tylko czystego papieru pergaminowego, woskowanego lub satynowanego.

(6) W miejscach sprzedaży przetworów mięsnych, obsługiwanych przez trzy lub więcej osób, osoby zajęte krajaniem tych przetworów nie mogą być zatrudnione odbiorem i wydawaniem pieniędzy.

(7) W miejscach sprzedaży, w których sprzedaż przetworów mięsnych stanowi zasadniczą część przedsiębiorstwa, nie mogą być sprzedawane także produkty, których zapach może się udzielić przetworom mięsnym. Miejsca sprzedaży, w których sprzedaż tych przetworów stanowi dodatkową część przedsiębiorstwa, powinny mieć dla tych przetworów oddzielne miejsce zdala od innych artykułów żywności.

(8) W miejscach sprzedaży wędlin i innych wyrobów wędliniarskich dopuszcza się sprzedaż mięsa z zachowaniem następujących warunków:

a) do sprzedaży mięsa powinien być oddzielny stół, oddzielne haki do wieszania mięsa, umieszczone oddzielnie od haków dla przetworów mięsnych, oraz oddzielne narzędzia i przyrządy;

b) do wszelkich czynności, związanych ze sprzedażą mięsa, jak rąbanie, krajanie, dzielenie, przenoszenie, odważanie mięsa, powinien być oddzielny personel, o ile warunki gospodarcze danego przedsiębiorstwa na to zezwalają.

(9) Podawanie gorących potraw w miejscach sprzedaży przetworów mięsnych może odbywać się tylko w oddzielnych pomieszczeniach, odpowiadających przepisom dla tego rodzaju miejsc spożycia.

§ 39. (1) Wędliny oraz inne wyroby wędliniarskie, przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia, powinny być zaopatrzone przez wytwórców we własne plomby firmowe.

(2) Wzory plomb powinny być zgłoszone przez wytwórców do powiatowej władzy administracji ogólnej dla zarejestrowania ich.

(3) Plomby nakładane przez wytwórców powinny zawierać:

1) początkową literę imienia i nazwisko wytwórcy lub nazwę firmy,

2) nazwę powiatu oraz nazwę miejscowości, w której wędliny wyprodukowano.

3) numer rejestru.

(4) Przy detalicznej sprzedaży wędlin i innych wyrobów wędliniarskich plomba powinna być pozostawiona aż do końca sprzedaży poszczególnej sztuki lub wiązki.

(5) Wędliny i inne wyroby wędliniarskie podpadające pod postanowienia ustępów (1), (2), (3), (4), a nie posiadające plomb lub posiadające plomby niezgodne z przepisem ust. (3), podlegają zajęciu.

(5) Wędliny i inne wyroby wędliniarskie, przeznaczone do sprzedaży lub innego obiegu dla spożycia, sprzedawane spożywcom bezpośrednio przez wytwórców w tych miejscowościach, w których wyroby te zostały wytworzone, nie podlegają postanowieniom ust. (1) pod warunkiem umieszczenia w miejscu sprzedaży, na widocznym i dostępnym miejscu, wyraźnego napisu „wędliny własnego wyrobu”, wydane go przez cech wędliniarzy lub właściwą izbę przemysłowo-handlową albo izbę rzemieślniczą.

(7) W razie odsprzedaży wędlin i innych wyrobów wędliniarskich osobom trzecim celem wypuszczenia tych przetworów do obiegu wytwórca powinien je zaopatrzyć we własne plomby.

§ 40. (1) Handel określny wędlinami i innymi wyrobami wędliniarskimi na ulicach, podwórzach i po domach oraz handel tymi produktami na targowiskach, rynkach, straganach, jest wzbroniony.

(2) W przypadkach wyjątkowych (jarmarki, odpusty itp.) powiatowa władza administracji ogólnej może każdorazowo zezwolić na sprzedaż wędlin i innych wyrobów wędliniarskich na targowiskach, rynkach, straganach pod warunkiem, że sprzedaż ta odbywać się będzie w pomieszczeniach krytych, czysto utrzymanych, zabezpieczających produkty te od wszelkich zanieczyszczeń, oraz z odpowiednim zastosowaniem przepisów § 22 ust. 1, ust. 2 zdanie pierwsze, ust. 3 i 7.

§ 41. (1) Niezależnie od organów dozoru, wymienionych w § 4 lit. a) i b) rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 czerwca 1929 r. o organizacji dozoru nad artykułami żywności i przedmiotów użytku (Dz. U. R. P. Nr 64, poz. 495), lekarze weterynaryjni wykonywają nadzór nad mięsem, wędlinami i innymi wyrobami wędliniarskimi w miejscach wymienionych w § 16 niniejszego rozporządzenia oraz na targach, jarmarkach, odpustach, jak również w czasie przewozu, a także sprawują nadzór nad oczyszczaniem i konserwowaniem jelit w szlamiarniach.

(2) Do zakresu nadzoru weterynaryjnego, w rozumieniu ustępu pierwszego, należy:

1) sprawdzanie w miejscach sprzedaży i w czasie przewozu:

a) czy mięso jest oznakowane zgodnie z przepisami weterynaryjnymi, czy w obiegu nie ma mięsa ze zwierząt nie poddanych urzędowemu badaniu, albo mięsa niezdatnego i warunkowo zdatnego i czy mięso mniej wartościowe jest sprzedawane wyłącznie w specjalnie do tego celu wyznaczonych miejscach sprzedaży;

b) czy nie odbywa się sprzedaż mięsa końskiego w miejscach sprzedaży mięsa innych zwierząt;

c) czy wędliny i inne wyroby wędliniarskie są przepisowo oplombowane i nie zawierają pasożytów, w szczególności włośni i wągrów, jak również czy nie wykazują innych zmian chorobowych;

2) sprawdzanie w wytwórniach:

a) czy wędliny i inne wyroby wędliniarskie sporządzane są z mięsa urzędowo zbadanego i uznanego za zdatne do spożycia,

b) czy wędliny i inne wyroby wędliniarskie z mięsa końskiego sporządzane są w osobnych wytwórniach.

(3) Do sprawdzania wędlin i innych wyrobów wędliniarskich przywożonych z innych miejscowości władza nadzoru właściwa dla miejsca przeznaczenia wędlin może wyznaczyć punkty, w których sprawdzanie tych produktów powinno być skuteczniane.

(4) Wykonywanie czynności, zastrzeżonych dla lekarzy weterynaryjnych w niniejszym rozporządzeniu, powinno być powierzane lekarzom weterynaryjnym, specjalnie do tego wyznaczonym przez właściwą władzę wyznaczającą organa urzędowego badania zwierząt rzeźnych i mięsa.

Rozdział V.

Przepisy końcowe.

§ 42. (1) Przywóz mięsa i przetworów mięsnych z za granicy podlega przepisom rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 5 lutego 1931 r. (Dz. U. R. P. Nr 54, poz. 443) w sprawie badania mięsa, wprowadzanego (przywożonego) z zagranicy.

(2) Do mięsa i przetworów mięsnych przywożonych z obszarów, na których niniejsze rozporządzenie nie obowiązuje, mają zastosowanie przepisy niniejszego rozporządzenia.

(3) O ile ze względu na zapotrzebowanie rynku zagranicznego wyrób przetworów mięsnych odbywać się będzie odmiennie od postanowień niniejszego rozporządzenia, wytwórca obowiązany jest donieść o tym bezzwłocznie powiatowej władzy administracji ogólnej.

§ 43. Sprzedawcy mięsa, w szczególności w sprzedaży drobnicowej, są obowiązani, na żądanie władz i organów dozoru nad artykułami żywności i przedmiotami użytku, wskazywać źródło nabycia tego mięsa.

§ 44. We wszystkich miejscach wyrobu i sprzedaży mięsa i przetworów mięsnych powinny znajdować się podręczne, bezwonne środki opatrunkowe (gaza, wata, bandaże, jodyna).

§ 45. Postanowienia niniejszego rozporządzenia, dotyczące poszczególnych miejsc sprzedaży mięsa oraz miejsca wyrobu i sprzedaży przetworów mięsnych, powinny być wywieszane na widocznym miejscu w pomieszczeniach wyszczególnionych w § 1 pkt 4).

§ 46. Istniejące w chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia miejsca sprzedaży mięsa oraz wytwórnie i miejsca sprzedaży przetworów mięsnych, zarówno jak szlamiarnie i wędzarnie przemysłowe, powinny być doprowadzone do stanu wymaganego niniejszym rozporządzeniem do dnia 30 czerwca 1938 r., a co do postanowień § 24 ust. (1) — do dnia 31 grudnia 1938 r., w przeciwnym razie ulegają zamknięciu.

§ 47. (1) Powiatowa władza administracji ogólnej uprawniona jest do czynienia ulg w stosunku do istniejących:

1) miejsc sprzedaży mięsa, wytwórni i miejsc sprzedaży przetworów mięsnych — co do odległości ich od:

- a) ustępów ogólnych skanalizowanych — do 2 m,
- b) dołów ustępowych, obór, stajen, chlewów, gnojowisk, śmietników i ustępów ogólnych nieskanalizowanych — do 7 m;

2) miejsc sprzedaży mięsa, wytwórni i miejsc sprzedaży przetworów mięsnych, mieszczących się w suterrenach, nie odpowiadających postanowieniom § 17 ust. (4), o ile te miej-

sca sprzedaży i wytwórnie odpowiadają wszystkim innym przepisom dla tych miejsc sprzedaży i wytwórni, z wyjątkiem przepisu § 27 ust. (1) zdanie pierwsze;

3) wytwórni przetworów mięsnych — co do postanowień § 24 ust. (1), jeżeli nieruchomości, na której wytwórnia się mieści, nie jest połączona z siecią wodociągową i kanalizacyjną;

4) wytwórni przetworów mięsnych — co do liczby pomieszczeń przewidzianych w § 26, w szczególności co do wymagania oddzielnej ubieralni oraz co do wysokości tych pomieszczeń (§ 27 ust. (1) zdanie pierwsze);

5) miejsc sprzedaży mięsa — co do postanowień § 18 lit. a);

6) szlamiarni przy rzeźniach — co do oddzielnych pomieszczeń do sortowania i solenia jelit (§ 23 ust. 4);

7) wędzarni przemysłowych — co do postanowień § 31 ust. 3.

(2) Ulgi przewidziane w ust. (1) pkt 3) i 5) mogą być przyznawane na okres czasu do lat 3 licząc od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia; terminy stosowania ulg, przewidzianych w pozostałych punktach ust. (1), pozostawia się decyzji wojewódzkiej władzy administracji ogólnej z tym, że terminy te nie mogą być krótsze od terminów przewidzianych w § 46.

§ 48. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1937 roku.

Jednocześnie traci moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 czerwca 1932 r. o dozorcze nad mięsem i przetworami mięsnymi, wydane w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Ministrem Przemysłu i Handlu (Dz. U. R. P. Nr 64, poz. 603), oraz rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 3 lipca 1936 r. (Dz. U. R. P. Nr 56 poz. 409).

Minister Opieki Społecznej:

(—) *Marian Zyndram-Kościałkowski*

2.

OKÓLNİK Nr. 76/36

MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 31 grudnia 1936 r. Nr. Zn. 1b/6-6

w sprawie prowadzenia przez samorządy terytorialne akcji zdrowotnej w roku 1937/38.

Do

Panów wojewodów i starostów.

W związku z treścią pkt. 11 i 12 okólnika Nr 90 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 grudnia 1936 r. o gospodarce finansowo-bud-

żetowej i ustalaniu preliminarzy budżetowych związków samorządowych na r. 1937/38 (Nr Sf. 11—15—17, Dz. Urz. Min. Spraw Wewn. Nr 35, str. 605), Ministerstwo Opieki Społecznej prosi o przystąpienie w zbliżającym się roku budżetowym 1937/38 do dokonania podziału powiatów na okręgi (rejony) sanitarne w myśl projektów, nadesłanych na żądanie Ministerstwa Opieki Społecznej (pismo okólne z dnia 26 czerwca r. b. Nr Zn. 1a/22-6).

Dążyć należy do tego, żeby w ciągu kilku lat najbliższych w każdym okręgu sanitarnym był lekarz okręgowy, opłacany przez samorząd terytorialny (powiatowy, gminny). Zakres obowiązków tych lekarzy powinien obejmować: zwalczanie ostrych chorób zakaźnych i chorób społecznych, nadzór nad szkołami i dziećmi w wieku szkolnym, nadzór nad stanem sanitarno-porządkowym, leczenie ubogich chorych, krzewienie zasad higieny. Całość tej akcji lekarz okręgowy powinien prowadzić w miarę możliwości w ramach okręgowego ośrodka zdrowia w myśl instrukcji o organizacji i działalności ośrodków zdrowia (okólnik Nr 38/36 Ministerstwa Opieki Społecznej z dnia 15 lipca 1936 r. Nr Zn. 2/4-6, Dz. Urz. M. O. S. Nr 14/36, str. 415). Na założenie jako też na prowadzenie takiego ośrodka Ministerstwo Opieki Społecznej będzie udzielało zapomóg na warunkach następujących:

Pisma, zawierające prośbę o zapomogę, kierować należy do Ministerstwa drogą przez właściwe starostwo i urząd wojewódzki, które dołączyć powinny swą opinię.

Przy tym należy oddzielić sprawę założenia ośrodka zdrowia od sprawy jego prowadzenia. Zapomoga na założenie nowego ośrodka zdrowia może być udzielona tylko, jeżeli będą zapewnione fundusze na jego prowadzenie.

W każdym przypadku prośby o zapomogę wskazać należy fundusze ze źródeł miejscowych (samorząd, ubezpieczalnia społeczna, Polski Czerwony Krzyż, T-wo przeciwgruźlicze itp.), będące do dyspozycji na pokrycie przewidywanych wydatków.

W przypadkach zamierzonej budowy lub większych adaptacji budynków na potrzeby ośrodka zdrowia dołączyć należy również plany i kosztorysy, sprawdzone we właściwym wydziale komunikacyjno - budowlanym urzędu wojewódzkiego.

W piśmie o zapomogę na prowadzenie ośrodka zdrowia wymienić należy działy prowadzone i załączyć budżet roczny ośrodka.

Ze względu na potrzeby ludności, zwłaszcza wiejskiej, zarówno w czasie pokoju, jak i w okresie wojennym, dążyć należy do łączenia ośrodków zdrowia z kąpieliskami, które by odpowiadały wymogom ratownictwa sanitarnego, tworząc w ten sposób całkowite punkty ratowniczo-sanitarne na wypadek wojny.

Plan wzorowego małego ośrodka zdrowia, połączonego z kąpieliskiem, Ministerstwo Opieki Społecznej przesyła samorządom na żądanie.

Ministerstwo Opieki Społecznej udziela również zapomóg na budowę kąpielisk i studzien

publicznych w miejscowościach; w których najbardziej potrzeba tych urządzeń, a przede wszystkim w gminach uboższych.

Pisma w sprawie tych zapomóg należy kierować do Ministerstwa Opieki Społecznej w sposób analogiczny do tego, który podano wyżej dla zapomóg na budowę ośrodka zdrowia.

Podsekretarz Stanu:

(—) *Dr E. Piestrzyński*

3.

PISMO OKÓLNE

MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 22 grudnia 1936 r. Nr Zn. 9/7—6.

w sprawie kursu uzupełniającego dla lekarzy p. t. „Gruźlica i jej zwalczanie” oraz kursu odmy sztucznej.

Do

Urzędów wojewódzkich i komisariatu rządu na m. st. Warszawę.

Ministerstwo Opieki Społecznej podaje do wiadomości, że w czasie od 14 stycznia do 4 marca 1937 r. odbędzie się w Warszawie kurs uzupełniający dla lekarzy p. t. „Gruźlica i jej zwalczanie”, zorganizowany przez Polski Związek Przeciwgruźliczy. Kurs ten obejmuje 47 godzin wykładowych i 174 godziny zajęć praktycznych w przychodniach i szpitalach warszawskich oraz sanatoriach podmiejskich.

Jednocześnie Ministerstwo Opieki Społecznej powiadamia, że przy końcu wyżej wymienionego kursu jest zamierzone urządzenie 3-tygodniowego kursu odmy sztucznej.

Ministerstwo prosi urząd wojewódzki (komisariat rządu) o wczesne zgłaszanie kandydatów na kurs odmy sztucznej. W pierwszym rzędzie należy kierować na kurs ten tych lekarzy, którzy już pracują w instytucjach przeciwgruźliczych, lub są upatrzni na pracowników tych instytucji. Lekarzom, nie mającym dostatecznych środków, będą przyznawane zapomogi.

Zgłoszenia należy kierować do Polskiego Związku Przeciwgruźliczego w Warszawie, ul. Karowa 31, gmach Polskiego Towarzystwa Higienicznego

Zgłoszenie powinno zawierać: podanie, życiorys oraz poparcie instytucji skierowującej kandydatów.

O dniu rozpoczęcia kursu odmy sztucznej i szczegółach, dotyczących przyjęcia, Urząd Wojewódzki (Komisariat Rządu) będzie powiadomiony we właściwym czasie.

Dyrektor Departamentu:

(—) *Dr J. Adamski*

4.

**PISMO OKÓLNE
MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ**

z dnia 31 grudnia 1936 r. Nr Zn. 3c/31—6

w sprawie zaopatrywania gmin w karty zgonu.

Do

Urzędów wojewódzkich, komisariatów rządu na m. st. Warszawę i starostw.

Ministerstwo Opieki Społecznej podaje do wiadomości treść pisma Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Nr SS. 55/37—3 z dnia 18.IX.36) w sprawie zaopatrywania gmin w karty zgonu.

za Dyrektora Departamentu:

(—) *Dr. J. Kowalczewski*
Naczelnik Wydziału

1 zał.

Zał. do p. o. M. O. S. z dnia 31.XII 1936 r. Nr Zn. 3c/31—6.

Warszawa, dnia 18 września 1936 r

**MINISTERSTWO
SPRAW WEWNĘTRZNYCH**

Nr SS. 55/37—3.

w sprawie zaopatrywania gmin w karty zgonu.

Do

P. P. wojewodów, przewodniczących wydziałów powiatowych i prezydentów miast.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministerstwem Opieki Społecznej komunikuje, że Związek Zawodowy Pracowni-

ków Samorządu Terytorialnego — Warszawa, Al. Jerozolimska 85 — na życzenie Ministerstwa Opieki Społecznej podjął się całkowitej akcji dostarczania gminom znormalizowanych kart zgonu, a więc drukowania, przyjmowania zamówień i kolportażu oraz przeprowadzania z gminami wynikających z tego tytułu rozrachunków.

Jednocześnie Związek Zawodowy Pracowników Samorządu Terytorialnego podał Ministerstwu Opieki Społecznej następujące ceny kart zgonu:

1) ciemno-żółte, w części drugiej obwód karty perforowany i gumowany od wewnątrz po 17 zł za 1.000 sztuk;

2) jasno-żółte oraz perforowane przez środek karty, bez gumowania, po 12,50 zł za 1.000 sztuk.

W związku z powyższym Ministerstwo Spraw Wewnętrznych uznaje za wskazane zalecić gminom zaopatrywanie się w karty zgonu w Związku Zawodowym Pracowników Samorządu Terytorialnego, przy jednoczesnym zaprzestaniu zamawiania tych druków w innych drukarniach lub wykonywania ich we własnych zakładach.

Drukowania kart zgonu we własnym zakresie mogą dokonywać tylko te gminy miejskie, które mają własne urzędy statystyczne, o których mowa w § 18 rozporządzenia z dnia 30 listopada 1933 r. o chowaniu zmarłych i stwierdzaniu przyczyny zgonu (Dz. U. R. P. Nr 13, poz. 103 z roku 1934).

za Dyrektora Departamentu:

(—) *Podwiński*
Naczelnik Wydziału

VI. Sprawy ogólnoadministracyjne.

PISMO OKÓLNE

MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

z dnia 31 grudnia 1936 r. Nr Bd. 1/59—6.

w sprawie wynagrodzenia za używanie własnych samochodów w podróży służbowych.

Do

Panów dyrektorów i kierowników urzędów i zakładów podległych Ministerstwu Opieki Społecznej oraz do Pana dyrektora Funduszu Pracy.

Ministerstwo Opieki Społecznej podaje poniżej okólnik Ministerstwa Skarbu z dnia 23 grudnia 1936 r. L. D. III. 16818/3/36 do wiadomości i stosowania.

Dyrektor Gabinetu:

(—) *Z. Dworzańczyk*

1 zał.

Zał. do p. o. M. O. S. z dn. 31.XII. 1936 r. Nr Bd. 1/59—6.

Warszawa, dnia 23 grudnia 1936 r.

MINISTERSTWO SKARBU

L. D. III. 16818/3/36.

Wynagrodzenie za używanie własnych samochodów w podróży służbowych.

Do

Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej, Biura Sejmu i Senatu, Najwyższej Izby Kontroli, Prezydium Rady Ministrów i wszystkich ministerstw

w miejscu.

Powołując się na kalkulację kosztów przejazdu 1 km własnym pojazdem mechanicznym, przeprowadzoną przez poszczególne resorty. Ministerstwo Skarbu, na zasadzie przepisu ustę-

pu 7 § 16 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 marca 1934 r. o należnościach w razie pełnienia czynności służbowych poza zwykłym miejscem służbowym oraz w razie przeniesienia na inne miejsce służbowe (Dz. U. R. P. Nr 35, poz. 320), prosi o ustalenie następującego ryczałtu tytułem wynagrodzenia za używanie własnych pojazdów mechanicznych przy podróżach służbowych:

- a) samochodem
  - o litrażu do 1.500 cm³ włącznie 25 groszy
  - o litrażu powyżej 1.500 cm³ . . . 30 „
- b) motocyklem bez wózka . . . 20 „
- motocyklem z wózkiem . . . 25 „

z tym, że ryczałt powyższy zwiększa się o 5 groszy przy podróżach służbowych odbywanych

na obszarze województw: wileńskiego, z wyjątkiem powiatu wileńsko-trockiego, wołyńskiego z wyjątkiem powiatu dubieńskiego, rówieńskiego, poleskiego z wyjątkiem powiatu brzeskiego, kobryńskiego, próżańskiego, nowogródzkiego z wyjątkiem powiatu szczuczynskiego, na obszarze powiatów wołkowyskiego i grodzieńskiego w województwie białostockim, na obszarze powiatów górskich przyległych do granicy południowej Państwa i na obszarze powiatów myślenickiego, limanowskiego i kołomyjskiego.

Jednocześnie Ministerstwo Skarbu prosi, by w związku z ustaleniem powyższego ryczałtu nie przekroczone zostały kredyty przewidziane na ten cel.

Podsekretarz Stanu:

(—) T. Grodyński

VII. R ó ż n e.

ZARZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 30 listopada 1936 r.

o nadaniu statutu stowarzyszeniu „Polski Czerwony Krzyż”.

(Monitor Polski z dnia 17 grudnia 1936 r. Nr 293, poz. 523)

Na podstawie art. 47 ust. 2 i 4 oraz art. 60 prawa o stowarzyszeniach z dnia 27 października 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr 94, poz. 808) zarządza się, co następuje:

§ 1.

Stowarzyszeniu wyższej użyteczności „Polski Czerwony Krzyż” nadaje się załączony do zarządzenia niniejszego statut.

§ 2.

Równocześnie traci moc statut stowarzyszenia „Polski Czerwony Krzyż”, zatwierdzony na podstawie art. 4 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1927 r. o stowarzyszeniu „Polski Czerwony Krzyż” (Dz. U. R. P. Nr 79, poz. 688).

§ 3.

Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów
i Minister Spraw Wewnętrznych:

(—) *Stawoj Składkowski*

1 zał.

Zał. do zarz. Rady Min. z dn. 30.XI. 1936 r.

STATUT

stowarzyszenia

„POLSKI CZERWONY KRZYŻ”.

I. Cele, teren działalności, siedziba, prawa i przywileje Stowarzyszenia.

§ 1.

(1) Stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” ma na celu:

- a) w czasie wojny — udzielanie pomocy i opieki żołnierzom, którzy ucierpieli na zdrowiu na skutek działań wojennych, należącym zarówno do armii ojczystej i sprzymierzonych, jak i do armii nieprzyjacielskich, udzielanie takiej samej pomocy jeńcom wojennym, prowadzenie ewidencji strat w ludziach poległych, zmarłych, rannych i zaginionych oraz pośredniczenie w wymianie tych danych między stronami walczącymi, współdziałanie z organami wojskowej służby zdrowia, wreszcie niesienie pomocy ludności cywilnej, dotkniętej wojną w ogóle;
- b) w czasie pokoju — przygotowanie się do zadań, oczekujących Stowarzyszenie w czasie wojny, niesienie wszelkiej pomocy ludności cywilnej w wypadkach klęsk żywiołowych, epidemii itp. oraz współpraca z władzami rządowymi i samorządowymi nad podniesieniem zdrowotności wśród społeczeństwa i krzewienie hasła humanitarnych.

(2) Dla osiągnięcia powyższych celów „Polski Czerwony Krzyż” w szczególności:

- a) prowadzi wśród społeczeństwa odpowiednią propagandę i werbuje członków;
- b) organizuje odczyty i kursy z zakresu swych zadań;
- c) gromadzi fundusze i zasoby, zwłaszcza materiałów sanitarnych;
- d) przeprowadza szkolenie, zarówno teoretyczne, jak praktyczne, ochotniczego personelu sanitarnego i pielęgniarstwa w zakresie i według programów, ustalonych przez właściwe władze państwowe;
- e) zakłada i prowadzi przychodnie, uzdrowiska, szpitale, punkty i stacje sanitarno - odżywcze, drużyny ratownicze, schroniska itp.;
- f) organizuje akcję ratownictwa przeciwgazowego;
- g) organizuje i uruchamia akcje ratownicze dla ludności, poszkodowanej na skutek epidemii lub klęsk żywiołowych, zarówno z własnej inicjatywy jak na żądanie odpowiednich władz rządowych i zgodnie z instrukcją władz;
- h) czyni zabiegi i prowadzi pertraktacje w granicach określonych przez władze w sprawach wymiany, względnie zwolnienia jeńców wojennych i politycznych, zakładników itp. i dokonywuje tej wymiany.

(3) Czynności swe stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” wykonywuje zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi pod stałą kontrolą delegata Rządu dla spraw „Polskiego Czerwonego Krzyża”, którego zakres działania i uprawnienia określa osobna instrukcja.

§ 2.

Stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” rozciąga swą działalność na cały obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3.

Siedziba władz centralnych stowarzyszenia „Polski Czerwony Krzyż” znajduje się w Warszawie.

§ 4.

Stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” jest osobą prawną, może posiadać, nabywać i zbywać majątek ruchomy i nieruchomy, zawierać wszelkie umowy i akty hipoteczne, przyjmować i czynić zobowiązania, zapisy i darowizny, występować i odpowiadać sądownie.

§ 5.

(1) Stowarzyszenie posiada swój znak — równoramienny krzyż czerwony na białym polu, pozostający pod ochroną prawną na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 września 1927 r. o ochronie znaku i nazwy Czerwonego Krzyża (Dz. U. R. P. Nr 79, poz. 689).

(2) Znakiem tym oznacza się pieczęcie Stowarzyszenia, chorągwie, napisy nad instytucjami i zakładami Stowarzyszenia, przepaski, naszywki i oznaki personelu Stowarzyszenia, wydawnictwa, materiał sanitarny itp. Szczegółowe przepisy o używaniu znaku Czerwonego Krzyża, tudzież znaczków członkowskich ustanawia w regulaminie Rada Główna.

§ 6.

Stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” posiada prawo nadawania odznak honorowych za zasługi położone na polu urzeczywistniania zadań stowarzyszenia.

§ 7.

Stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” ma prawo korzystania w ramach obowiązujących przepisów z ulg w opłatach, daninach państwowych i samorządowych, a także ze specjalnych na rzecz jego danin.

§ 8.

Władze, instytucje i funkcjonariusze Polskiego Czerwonego Krzyża korzystają z prawa otrzymywania poparcia i pomocy od władz cywilnych i wojskowych w zakresie działalności stowarzyszenia.

§ 9.

Stowarzyszenie „Polski Czerwony Krzyż” uznaje zasady solidarności moralnej, łączącej wszystkie narodowe (lub też państwowe) stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, i utrzymuje stosunki zarówno z tymi stowarzyszeniami, jak z organizacjami międzynarodowymi, wyłonionymi przez nie, kierując się w tym względzie postanowieniami międzynarodowych konferencji stowarzyszeń Czerwonych Krzyży.

II. Członkowie Stowarzyszenia, ich prawa i obowiązki.

§ 10.

Członkami Polskiego Czerwonego Krzyża mogą być osoby fizyczne i prawne, o ile zostaną przyjęte przez odnośne władze Stowarzyszenia.

§ 11.

(1) Członkowie dzielą się na honorowych, rzeczywistych, dożywotnich i wspierających.

(2) Członkami honorowymi są osoby, którym tę godność nada Rada Główna na wniosek Zarządu Głównego za szczególne zasługi w zakresie działalności, przewidzianej przez statut. Członkowie honorowi zwolnieni są od opłacania obowiązkowych składek.

(3) Członkami rzeczywistymi są osoby, przyjęte przez odnośne władze Stowarzyszenia i opłacające na rzecz Stowarzyszenia stałe składki roczne w wysokości określonej przez Radę Główną.

(4) Członkowie, którzy jednorazowo wpłacą trzydziestokrotną roczną składkę członków rzeczywistych, stają się członkami dożywotnimi i zwolnieni są od opłacania składek rocznych.

(5) Zarządy okręgowe mogą na wniosek zarządów oddziałów przyznawać prawa członków rzeczywistych osobom nie opłacającym składek, oddającym natomiast Stowarzyszeniu usługi pracą osobistą lub innymi świadczeniami.

(6) Członkami wspierającymi są osoby opłacające składki roczne niższe od składek członków rzeczywistych.

§ 12.

(1) Członkowie honorowi i dożywotni posiadają prawo udziału w walnych zgromadzeniach oddziałów Stowarzyszenia i korzystają z czynnego i biernego prawa wyborczego do władz Stowarzyszenia. Członkowie dożywotni mogą uczestniczyć w posiedzeniach rad okręgowych, nie biorą oni jednak udziału w głosowaniu.

(2) Członkowie rzeczywisci uzyskują prawo udziału w walnych zgromadzeniach oddziałów oraz czynne prawo wyborcze do władz stowarzyszenia — po upływie sześciu miesięcy od daty przyjęcia w poczet członków. Ograniczenie to nie stosuje się do pierwszego walnego zgromadzenia oddziałów nowoutworzonych. Członkowie wspierający nie posiadają prawa udziału w walnych zgromadzeniach oddziałów, jak również czynnego i biernego prawa wyborczego do władz Stowarzyszenia.

(3) Członkami Stowarzyszenia mogą być również osoby niepełnoletnie, lecz nie korzystają one z czynnego i biernego prawa wyborczego do władz i nie biorą udziału w walnych zgromadzeniach oddziałów.

(4) Członkowie, nie posiadający obywatelstwa polskiego, nie mogą być wybierani do władz Stowarzyszenia.

§ 13.

Członkowie Stowarzyszenia obowiązani są:

a) brać w miarę możliwości udział w pracach Stowarzyszenia i wogóle współdziałać dla rozwoju Stowarzyszenia i osiągnięcia jego celów;

b) przestrzegać statutu, regulaminów i instrukcji oraz stosować się do uchwał władz Stowarzyszenia;

c) płacić regularnie składki.

§ 14.

(1) Członkowie występują ze Stowarzyszenia na własne żądanie.

(2) Członkowie Stowarzyszenia, zalegający z opłacaniem należnych składek członkowskich więcej jak za sześć miesięcy, mogą być wykreśleni z listy członków decyzją zarządu oddziału.

(3) Zarząd okręgowy na wniosek zarządu oddziału może wykluczyć z grona członków:

a) za pogwałcenie statutu, regulaminów i instrukcji oraz niepodporządkowanie się uchwałom władz Stowarzyszenia;

b) za działalność na szkodę Stowarzyszenia;

c) w razie popełnienia czynów hańbiących.

(4) Wykluczonemu członkowi służy prawo odwołania się w ciągu dni trzydziestu do Zarządu Głównego, którego decyzja jest ostateczna.

(5) Osoby, wykluczone z grona członków za czyny wymienione w ust. (3) pkt b) i c), nie mogą być ponownie przyjęte do Stowarzyszenia.

III. Organizacja Stowarzyszenia.

§ 15.

Organizacja Polskiego Czerwonego Krzyża obejmuje zasadniczo oddziały i okręgi.

§ 16.

(1) Oddziały obejmują obszar powiatu; Zarząd Główny na wniosek zarządu okręgowego może wyznaczyć oddziałowi mniejszy lub większy obszar działania.

(2) Oddział winien składać się co najmniej z 50 członków rzeczywistych.

(3) Utworzenie oddziału wymaga uchwały zarządu okręgowego.

(4) Likwidacja oddziału może nastąpić na mocy decyzji walnego zgromadzenia oddziału zarządu okręgowego lub Zarządu Głównego; decyzja zarządu okręgowego wymaga zatwierdzenia przez Zarząd Główny.

§ 17.

(1) Jako organ pomocniczy w działalności oddziału, zwłaszcza w akcji propagandy, werbowania nowych członków, zbierania składek, urządzania zbiórek itp., mogą być tworzone ko-

ła, składające się co najmniej z 10 członków rzeczywistych, zamieszkałych w jednej lub kilku sąsiednich miejscowościach. W jednej miejscowości może być większa liczba kół.

(2) Koła powstają na mocy decyzji zarządu oddziału. Likwidacja koła następuje na mocy decyzji tegoż zarządu.

(3) W miejscowościach, w których koła nie istnieją, mogą być dla tych samych zadań wyznaczeni przez zarząd oddziału delegaci Polskiego Czerwonego Krzyża. Delegaci odwołani są decyzją zarządu oddziału.

(4) O powstaniu lub likwidacji koła, jak również o mianowaniu lub odwołaniu delegata, zarząd oddziału winien niezwłocznie zawiadomić zarząd okręgowy.

§ 18.

Okręgi są tworzone decyzją Rady Głównej na wniosek Zarządu Głównego. Likwidacja okręgu następuje z decyzji Rady Głównej na wniosek Zarządu Głównego po zażądaniu opinii rady okręgowej interesowanego okręgu.

§ 19.

(1) Dla uzgodnienia działalności okręgów z władzami administracyjnymi może być w siedzibie władz wojewódzkich ustanowiony delegat łącznikowy Polskiego Czerwonego Krzyża. Delegata tego powołuje Zarząd Główny w porozumieniu z właściwym wojewodą i z interesowanymi zarządami okręgowymi.

(2) Zakres działania delegatów łącznikowych ustala instrukcja, wydana przez Radę Główną

§ 20.

(1) W łonie Stowarzyszenia mogą być tworzone organizacje specjalne, służące celom i zadaniom Polskiego Czerwonego Krzyża i działające na zasadzie regulaminów, uchwalonych przez Radę Główną na wniosek Zarządu Głównego.

(2) W szczególności istnieją:

- a) Organizacja Sióstr Polskiego Czerwonego Krzyża,
- b) Organizacja Koła Młodzieży Polskiego Czerwonego Krzyża.

(3) Młodzież szkolna może uczestniczyć w kołach młodzieży, organizowanych dla nich w obrębie szkół i znajdujących się pod nadzorem władz szkolnych. Regulamin dla tych kół podlega zatwierdzeniu Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

IV. Władze Stowarzyszenia, ich organizacja i kompetencje.

Oddziały i Koła.

§ 21.

Władze oddziału stanowią: a) walne zgromadzenie członków oddziału, b) zarząd oddziału, c) komisja rewizyjna oddziału.

§ 22.

(1) Walne zgromadzenie oddziału składa się z członków honorowych, dożywotnich i rzeczywistych, zarejestrowanych w oddziale.

(2) Zwyczajne walne zgromadzenie oddziału zwołuje zarząd oddziału przynajmniej raz na rok — dla przyjęcia bilansu i sprawozdania z działalności za rok ubiegły oraz uchwalenia programu prac i preliminarza budżetowego na rok przyszły. O terminie i porządku dziennym walnego zgromadzenia oddziału winien być zawiadomiony zarząd okręgowy przynajmniej na siedem dni przed terminem zebrania.

(3) Nadzwyczajne walne zgromadzenie oddziału zwołuje zarząd oddziału według swego uznania. Nadto nadzwyczajne walne zgromadzenie oddziału zarząd oddziału winien zwołać:

- a) na żądanie komisji rewizyjnej oddziału;
- b) na żądanie zarządu okręgowego lub Zarządu Głównego, zakomunikowane za pośrednictwem zarządu okręgowego;
- c) w razie zgłoszenia ustąpienia przez zarząd lub komisję rewizyjną oddziału;
- d) na wniosek pisemny przynajmniej 1/5 liczby członków;

w tych przypadkach zarząd oddziału obowiązany jest zwołać nadzwyczajne walne zgromadzenie w terminie dni dwudziestu jeden. O terminie i porządku dziennym nadzwyczajnego walnego zgromadzenia oddziału winien być zawiadomiony zarząd okręgowy przynajmniej na siedem dni przed terminem zebrania.

(4) Walne zgromadzenie oddziału zwołuje zarząd oddziału drogą pisemnego zawiadomienia członków lub drogą ogłoszenia w gazetach co najmniej na tydzień przed terminem. W zawiadomieniu należy podać datę, godzinę, miejsce i porządek dzienny oraz — o ile jest to zgromadzenie nadzwyczajne — należy wymienić, z czyjej inicjatywy lub też z jakiego powodu zgromadzenie jest zwołane.

(5) Walne zgromadzenie zagają prezes zarządu oddziału lub jego zastępca, po czym następuje wybór prezydium w osobach: przewodniczącego, jego zastępcy i sekretarza. Prezes i inni członkowie zarządu oddziału nie mogą przewodniczyć na walnym zgromadzeniu przy przeprowadzaniu wyboru, jak również, gdy rozpatrywane jest sprawozdanie komisji rewizyjnej.

(6) Zebranie jest ważne bez względu na liczbę obecnych.

(7) Na walnym zgromadzeniu mogą być rozpatrywane tylko te sprawy, które były umieszczone na porządku dziennym, lub które zostały zgłoszone do zarządu oddziału przez uczestników walnego zgromadzenia na siedem dni przed zgromadzeniem.

(8) Uchwały zapadają zwykłą większością głosów obecnych na walnym zgromadzeniu. W razie równości głosów decyduje głos przewodniczącego.

(9) Dla decydowania w sprawach, wymienionych w § 23 pkt g), wymagana jest obecność przynajmniej połowy członków i większość 2/3 głosów obecnych; jednak walne zgromadzenie, zwołane w drugim terminie, decyduje w tych sprawach bez względu na liczbę obecnych członków większością 2/3 głosów obecnych.

(10) Z obrad walnego zgromadzenia oddziału sporządza się protokół, który podpisuje przewodniczący i sekretarz. Odpisy protokołu winny być w przeciągu dziesięciu dni przesłane do zarządu okręgowego.

§ 23.

Do kompetencji walnego zgromadzenia oddziału należy:

- a) wybór prezydium walnego zgromadzenia (§ 22 ust. (5));
- b) wybór członków zarządu (§ 24 ust. (1)) oraz komisji rewizyjnej i ich zastępców (§ 27 ust. (1));
- c) wybór delegatów do rady okręgowej (§ 29 ust. (1));
- d) uchwalanie programu prac oraz preliminarza dochodów i wydatków oddziału na rok następny;
- e) rozpatrywanie i zatwierdzanie rocznego sprawozdania i bilansu oddziału;
- f) załatwianie wniosków, przedstawionych przez zarząd, komisję rewizyjną lub członków;
- g) rozwiązanie oddziału własną decyzją (§ 16 ust. (4)).

§ 24.

(1) Zarząd oddziału składa się z 5 — 20 członków, wybieranych przez walne zgromadzenie oddziału. Jeżeli do zarządu oddziału wybrana zostanie mniejsza liczba członków, niż 20, zarządowi oddziału służy prawo uzupełnienia swego składu w drodze kooptacji do liczby, jaką uchwali walne zgromadzenie. Mandaty członków kooptowanych trwają do czasu najbliższego walnego zgromadzenia. Kooptowani członkowie ustępują, jeżeli na najbliższym walnym zgromadzeniu nie zostaną wybrani do zarządu oddziału. Członkowie zarządu wybierają spośród siebie corocznie prezesa, 2 wiceprezesów, sekretarza i skarbnika.

(2) Co rok ustępuje 1/3 członków zarządu, a to: w pierwszych dwóch latach z losowania, następnie na zasadzie siarszeństwa wyboru. Ustępujący tą drogą członkowie spełniają swe czynności do czasu wyboru ich następców. Ustępujący mogą być ponownie wybrani.

(3) Posiedzenia zarządu odbywają się nie mniej, jak raz na miesiąc, jednakże prezes, a w jego zastępstwie wiceprezes, może zwołać posiedzenie zarządu w każdym czasie.

(4) Posiedzenia zarządu są prawomocne przy obecności 1/3 członków oraz prezesa lub zastępującego go wiceprezesa.

(5) W razie równości głosów przeważa głos przewodniczącego.

(6) Uchwały zarządu są protokółowane; protokół podpisuje przewodniczący i sekretarz.

(7) W posiedzeniach zarządu oddziału mogą brać udział bez prawa głosowania członkowie właściwego zarządu okręgowego i Zarządu Głównego.

(8) Akty prawne i wszelkie zobowiązania w ramach uprawnień zarządu oddziału wymagają podpisu dwóch członków zarządu, w tej liczbie prezesa lub w jego zastępstwie wiceprezesa. Członek podpisuje dwóch członków lub jeden członek zarządu i osoba upoważniona do tej czynności przez zarząd.

(9) Członek Zarządu, nie biorący udziału bez dostatecznego usprawiedliwienia w 3 kolejnych posiedzeniach zarządu, może utracić mandat na mocy uchwały zarządu oddziału. O każdorazowej utracie mandatu zarząd oddziału zawiadamia niezwłocznie zarząd okręgowy.

(10) Mandaty członków zarządu oddziału są honorowe i osoby piastujące je za swoją pracę w Polskim Czerwonym Krzyżu wynagrodzenia nie otrzymują. Członkowie zarządu oddziału w razie podróży w sprawach Stow. otrzymują zwrot kosztów podróży i diety według norm, ustalonych przez Radę Główną.

(11) Członek zarządu oddziału oraz cały zarząd oddziału mogą być zawieszani w czynnościach uchwałą zarządu okręgowego lub Zarządu Głównego w razie:

- a) bezczynności;
- b) niestosowania się do przepisów statutu, regulaminów, instrukcyj oraz uchwał i zarządzeń władz Stowarzyszenia;
- c) działania na szkodę Stowarzyszenia;
- d) powstania zarzutów o czyny hanbiące.

(12) Zarządzając zawieszenie w czynnościach członków zarządu lub całego zarządu oddziału, zarząd okręgowy jednocześnie zawiadamia o tym Zarząd Główny. Zawieszonemu w czynnościach uchwałą zarządu okręgowego przysługuje prawo odwołania się do Zarządu Głównego w przeciągu trzydziestu dni od daty doręczenia mu decyzji na piśmie. Zarząd Główny rozstrzyga sprawę ostatecznie. W razie zawieszenia w czynnościach uchwałą Zarządu Głównego, przysługuje zawieszonemu prawo odwołania się w tym samym terminie do Rady Główniej.

(13) Zawieszając w czynnościach zarząd oddziału, zarząd okręgowy lub też Zarząd Główny ustanowi jednocześnie komisarza dla zarządzania sprawami oddziału do czasu objęcia przez zawieszony zarząd z powrotem swych czynności lub też do czasu utworzenia nowego zarządu.

(14) Po uprawomocnieniu się uchwały zawieszającej zawieszony członek zarządu oddziału lub cały zarząd zostają ostatecznie usunięci; w razie zaś uchYLENIA tej uchwały, — powracają na swe stanowiska.

(15) Zarząd oddziału może tworzyć w razie potrzeby spośród członków zarządu komisję z głosem doradczym, działającą na zasadzie regulaminów i posiadającą prawo kooptowania osób z poza członków Polskiego Czerwonego Krzyża w charakterze rzeczoznawców.

§ 25.

Do kompetencji zarządu oddziału, jako organu zarządzającego i wykonawczego w oddziale, należy:

a) reprezentowanie Stowarzyszenia na terenie działalności oddziału;

b) przyjmowanie członków (§ 11 ust. (3)), wykreślanie z listy członków w razie nieopłacenia składek (§ 14 ust. (2)), oraz przedstawianie wniosków zarządowi okręgowemu o wykluczenie z grona członków w innych przypadkach (§ 14 ust. (3));

c) przedstawianie zarządowi okręgowemu wniosków o przyznanie praw członków osobom nie opłacającym składek (§ 11 ust. (5));

d) organizowanie i likwidowanie kół (§ 17 ust. (2));

e) zwoływanie zgromadzeń członków kół w celu wyboru członków zarządu kół (§ 26 ust. (2));

f) zawieszanie w czynnościach zarządów kół i poszczególnych członków zarządów kół oraz przedstawianie zarządowi okręgowemu wniosków o ich usunięcie (§ 26 ust. (3));

g) ustanawianie dla władz koła zakresu działania i regulaminu (§ 26 ust. (4)) oraz wyznaczanie funduszy na administrację koła (§ 45 ust. (3));

h) ustanawianie i odwoływanie delegatów (§ 17 ust. (3));

i) nadawanie kierunku i kontrolowanie działalności kół i delegatów;

j) stwierdzanie uchwałą faktu utraty mandatu przez członka zarządu oddziału (§ 24 ust. (9));

k) ustalanie terminu dla walnych zgromadzeń oddziału i ich zwoływanie (§ 22 ust. (2) i (3));

l) układanie wniosków i porządku dziennego dla walnych zgromadzeń;

m) wykonywanie zarządzeń i instrukcji wyższych władz Stowarzyszenia, a także uchwał walnego zgromadzenia;

n) zawiadywanie funduszami i majątkiem oddziału;

o) opracowywanie preliminarzy budżetowych oddziału;

p) gospodarowanie w ramach uchwalonego budżetu;

r) składanie władzom okręgowym periodycznych sprawozdań ze swej działalności oraz sprawozdań kasowych w terminach, określonych przez zarząd okręgowy.

§ 26.

(1) Władzę koła stanowi zarząd koła, złożony z 3 osób: przewodniczącego, sekretarza i skarbnika, wybieranych na rok przez zgromadzenie honorowych, dożywotnich i rzeczywistych członków należących do koła. Jednocześnie zgromadzenie wybiera 3 zastępców, po jednym dla każdego z członków zarządu.

(2) Wyborcze zgromadzenie członków koła zwołuje zarząd oddziału.

(3) Członkowie zarządu i cały zarząd koła mogą być zawieszani decyzją zarządu oddziału i usuwani są decyzją zarządu okręgowego, przy odpowiednim zastosowaniu przepisów § 24 ust. (11) — (14).

(4) Zakres kompetencji zarządu koła i jego regulamin uchwała zarząd oddziału.

§ 27.

(1) Komisja rewizyjna oddziału składa się z 3 członków, wybieranych na okres trzyletni przez walne zgromadzenie oddziału. Jednocześnie walne zgromadzenie oddziału wybiera 2 zastępców członków komisji rewizyjnej.

(2) Członkowie komisji rewizyjnej nie mogą być jednocześnie członkami zarządu oddziału. Czynności swe członkowie komisji pełnią honorowo.

(3) Członkowie komisji rewizyjnej wybierają spośród siebie przewodniczącego i sekretarza.

(4) Do kompetencji komisji rewizyjnej należy:

a) rewizja i kontrola majątku, ksiąg i dokumentów oraz kasy oddziału w każdym czasie, zarówno z własnej inicjatywy jak na żądanie zarządu oddziału, zarządu okręgowego lub Zarządu Głównego;

b) sprawdzanie rocznego bilansu oddziału, przy tym, jeżeli w komisji rewizyjnej nie ma znawców księgowości, może być do tej czynności powołany specjalista buchalter;

c) składanie wniosków na walnym zgromadzeniu oddziału w sprawie udzielenia absolutorium zarządowi oddziału;

d) żądanie zwołania, w razie uznania tego za konieczne, nadzwyczajnego walnego zgromadzenia (§ 22 ust. (3));

e) składanie na walnym zgromadzeniu oddziału oraz zarządowi okręgowemu sprawozdań ze swej działalności za ubiegły rok budżetowy.

Okręgi.

§ 28.

Władze okręgu stanowią:

- a) rada okręgowa,
- b) zarząd okręgowy,
- c) okręgowa komisja rewizyjna.

§ 29.

(1) W skład rady okręgowej wchodzi:

a) prezesi zarządów oddziałów lub w ich zastępstwie wiceprezesi, albo członkowie zarządów oddziałów;

b) delegaci, wybierani corocznie po jednym z każdego oddziału przez walne zgromadzenie oddziału;

c) członkowie Stowarzyszenia, wybrani w sposób podany w ust. (2) spośród osób, o ile możliwości, zamieszkałych w siedzibie władz okręgu, w liczbie z reguły odpowiadającej podwójnej ilości oddziałów okręgu; liczba wybieranych w ten sposób członków rady okręgowej nie może być większą od 40.

(2) Co rok ustępuje 1/3 wybieranych przez radę okręgową członków rady, w pierwszych dwóch latach z losowania, a następnie według starszeństwa wyboru. Ustępujący tą drogą członkowie spełniają swe czynności do czasu wyboru ich zastępców. Ustępujący członkowie mogą być ponownie wybrani. Przy pierwszym konstytuowaniu się rady okręgowej członkowie z wyboru (ust. (1) pkt c)) są wybierani przez członków, wymienionych w ust. (1) pkt a) i b). Dokonując wyboru osób, wymienionych w ust. (1) pkt c), rada okręgowa powołuje poza tym ich zastępców w liczbie stanowiącej połowę liczby osób wybranych. Osoby wybrane i ich zastępcy nie powinni być członkami zarządów oddziałów. Mandaty członków rady okręgowej są honorowe.

(3) Zastępcy wchodzi na miejsce ustępujących członków rady okręgowej w kolejności liczb głosów, otrzymanych przy wyborach, a w razie równości głosów — w porządku alfabetycznym i sprawują czynności członka rady okręgowej do końca kadencji członka, który ustąpił.

(4) Posiedzenia rady okręgowej zwołuje zarząd okręgowy dwa razy do roku: nie później jak 1 kwietnia dla przyjęcia bilansu i sprawozdania z działalności za rok ubiegły oraz nie później jak 1 grudnia dla uchwalenia programu prac i preliminarza budżetowego na rok przyszły. Ponadto posiedzenie rady okręgowej może być zwołane w każdym czasie według uznania zarządu okręgowego oraz na żądanie Zarządu Głównego lub okręgowej komisji rewizyjnej w razie zgłoszenia ustąpienia przez zarząd okręgowy lub okręgową komisję rewizyjną, a także na skutek umotywowanego wniosku pisemnego przynajmniej 3 oddziałów. W tych przypadkach zarząd okręgowy obowiązany jest zwołać posie-

dzenie rady w terminie dni dwudziestu jeden. Na czternaście dni przed terminem winien być o zwołaniu posiedzenia zawiadomiony Zarząd Główny z podaniem porządku dziennego.

(5) Dla prawomocności uchwał rady okręgowej potrzebna jest obecność co najmniej 1/3 jej członków. Uchwały zapadają zwykłą większością głosów, przy czym w razie równości głosów decyduje głos przewodniczącego.

(6) Rada okręgowa może tworzyć w razie potrzeby komisje z głosem doradczym, działające na zasadzie regulaminów i posiadające prawo kooptowania osób z poza członków Polskiego Czerwonego Krzyża w charakterze rzeczoznawców.

(7) Poza tym posiedzenia rady okręgowej odbywają się przy odpowiednim zastosowaniu przepisów § 22 ust. (4), (5), (7), (8) i (10).

§ 30.

Do kompetencji rady okręgowej należy:

- a) wybór prezydium posiedzenia rady;
- b) wybór członków zarządu okręgowego i ich zastępców (§ 31 ust. (1));
- c) wybór członków okręgowej komisji rewizyjnej i ich zastępców (§ 34 ust. (1));
- d) wybór delegatów do Rady Głównej (§ 36 ust. (1) pkt b));
- e) uchwalanie programu prac i preliminarzy budżetowych okręgu na rok następny;
- f) rozpatrywanie i zatwierdzanie rocznych sprawozdań i bilansów okręgu;
- g) tworzenie komisji o charakterze doradczym (§ 29 ust. (6));
- h) rozpatrywanie wniosków, przedstawionych przez zarząd okręgowy, okręgową komisję rewizyjną, oraz wniosków zgłoszonych w terminie przewidzianym w § 22 ust. (7) przez zarządy oddziałów oraz członków rady okręgowej;
- i) decydowanie we wszystkich sprawach dotyczących okręgu, a przekraczających zakres kompetencji zarządu okręgowego.

§ 31.

(1) Zarząd okręgowy składa się z 9 — 12 członków, w tym prezesa, jednego lub dwóch wiceprezesów, skarbnika, szefa sanitarnego i szefa zaopatrzenia, — wybieranych przez radę okręgową na trzy lata, oraz sekretarza, którym jest z urzędu sekretarz rady okręgowej. Szefem sanitarnym może być tylko lekarz. Poza tym rada okręgowa wybiera zastępców skarbnika, szefa sanitarnego i szefa zaopatrzenia. Rada okręgowa może powiększyć liczbę członków zarządu do 15, jeżeli zarząd okręgowy spełnia jednocześnie funkcje zarządu oddziału (§ 32 ust. (1)).

(2) Członkowie zarządu okręgowego mogą być zawieszani przez Zarząd Główny i usuwani przez Radę Główną przy odpowiednim zastosowaniu przepisów § 24 ust. (11) — (14).

(3) Poza tym w stosunku do zarządu okręgowego stosuje się odpowiednio przepisy § 24 ust. (3) — (10).

§ 32.

(1) Zarząd okręgowy może w przypadkach wyjątkowych spełniać na mocy decyzji Zarządu Głównego czynności zarządu oddziału, mającego siedzibę w tym samym mieście, korzystając przy tym ze wszystkich jego uprawnień.

(2) Walne zgromadzenie tego oddziału odbywa się na ogólnych zasadach (§ 22) i posiada kompetencje, wymienione w § 23, nie posiada jednak prawa i wyboru członków zarządu oddziału i komisji rewizyjnej oddziału (§ 23 pkt b)).

(3) Uchwała walnego zgromadzenia oddziału miejscowego, wyrażająca votum nieufności zarządowi okręgu oddziału, wchodzi w życie po zatwierdzeniu jej przez radę okręgową.

(4) Prawa i obowiązki komisji rewizyjnej tego oddziału przysługują komisji rewizyjnej okręgu.

§ 33.

Do kompetencji zarządu okręgowego, jako organu zarządzającego i wykonawczego w okręgu, należy:

- a) reprezentowanie Stowarzyszenia na terenie działalności okręgu;
- b) przyznawanie praw członków osobom nie opłacającym składek (§ 11 ust. (5));
- c) tworzenie i likwidowanie oddziałów oraz składanie wniosków Zarządowi Głównemu w sprawie wyznaczania oddziałom wyjątkowego obszaru działania (§ 16 ust. (1));
- d) ustalanie terminów walnych zgromadzeń oddziałów, jeżeli nie zostaną one ustalone przez właściwe zarządy oddziałów;
- e) wykonywanie uchwał rady okręgowej oraz zarządzeń wyższych władz Stowarzyszenia;
- f) zawieszanie w czynnościach członków zarządów oddziałów — lub też usuwanie całego Zarządu oddziału (§ 24 ust. (11)) i ustanawianie komisarycznych zarządów tych oddziałów (§ 24 ust. (13));
- g) zawiadywanie funduszami okręgu;
- h) gospodarowanie w ramach ustalonego budżetu;
- i) opracowywanie preliminarzy budżetowych dla okręgu;
- j) składanie Zarządowi Głównemu periodycznych sprawozdań ze swej działalności oraz sprawozdań kasowych;

k) spełnianie w odniesieniu do miejscowego oddziału uprawnień zarządu oddziału (§ 32 ust. (1)).

§ 34.

(1) Okręgowa komisja rewizyjna składa się z 3 członków, wybieranych na okres trzyletni przez radę okręgową. Jednocześnie rada okręgowa wybiera 3 zastępców członków. Komisja rewizyjna może zaangażować zawodowego buchaltera dla sprawdzenia księgowości okręgu.

(2) Okręgowa komisja rewizyjna działa przy odpowiednim zastosowaniu przepisów § 27.

Władze naczelne.

§ 35.

Naczelne władze Stowarzyszenia stanowią:

- a) Rada Główna,
- b) Zarząd Główny,
- c) Główna Komisja Rewizyjna,
- d) Kapituła Odznaki Honorowej.

§ 36.

(1) W skład Rady Głównej wchodzi:

- a) prezesi zarządów okręgowych lub w ich zastępstwie wiceprezesi, albo członkowie zarządów okręgowych;
- b) delegaci rad okręgowych, wybierani co roku po jednym z każdego okręgu; okręgi, posiadające powyżej 10 oddziałów, mogą wybrać drugiego delegata;
- c) członkowie Stowarzyszenia, wybrani w sposób przewidziany w § 29 ust. (2), o ile możliwości spośród osób zamieszkałych w Warszawie, w liczbie 50.

(2) Wybrani członkowie Rady Głównej nie mogą jednocześnie zajmować stanowisk członków rad okręgowych oraz zarządów okręgowych i oddziałów.

(3) Posiedzenia Rady Głównej zwołuje Zarząd Główny co najmniej 2 razy do roku; nie później jak 1 maja dla przyjęcia bilansu i sprawozdania z działalności za rok ubiegły oraz nie później jak 31 grudnia dla uchwalenia programu prac i preliminarza budżetowego na rok przyszły. Ponadto posiedzenia Rady Głównej zwołuje Zarząd Główny według swego uznania, albo na żądanie Głównej Komisji Rewizyjnej lub w razie zgłoszenia ustąpienia przez Zarząd Główny albo Główną Komisję Rewizyjną, a także na skutek umotywowanego wniosku pisemnego przynajmniej 2 okręgów; w tych przypadkach posiedzenie winno się odbyć w ciągu jednego miesiąca.

(4) Do ważności uchwał Rady Głównej potrzebna jest obecność $\frac{1}{3}$ części jej członków. Uchwały zapadają zwykłą większością głosów.

W sprawach, wymienionych w § 37 pkt e) i s) oraz w § 44 ust. (4), wymagana jest obecność przynajmniej połowy członków i większość $\frac{2}{3}$ głosów obecnych.

(5) Do Rady Głównej stosuje się poza tym odpowiednio przepisy § 22 ust. (4), (5), (7), (8) i (10) oraz § 29 ust. (2) i (3).

§ 37.

Do kompetencji Rady Głównej należy:

- a) wybór prezydium posiedzenia Rady Głównej;
- b) wybór członków Zarządu Głównego i ich zastępców (§ 38 ust. (1));
- c) wybór członków Głównej Komisji Rewizyjnej i ich zastępców (§ 40 ust. (1));
- d) wybór członków Kapituły Odznaki Honorowej (§ 41 ust. (1));
- e) usuwanie i zawieszanie w czynnościach członków Zarządu Głównego (§ 38 ust. (3)) i rozpoznawanie odwołań od decyzji Zarządu Głównego w przypadkach przewidzianych w § 24 ust. (12) i § 31 ust. (2);
- f) tworzenie i likwidowanie okręgów i zmiana ich granic (§ 18);
- g) uchwalanie programu prac i preliminarzy budżetowych Stowarzyszenia na rok następny;
- h) rozpatrywanie i zatwierdzanie rocznych sprawozdań i bilansów Stowarzyszenia;
- i) uchwalanie regulaminów dla organów Stowarzyszenia, a w szczególności regulaminów: Kapituły Odznaki Honorowej (§ 41 ust. (4)), sądów organizacyjnych (§ 42 ust. (2)) oraz dla organizacyj specjalnych, powstających w łonie Stowarzyszenia (§ 20);
- j) uchwalanie przepisów dla rachunkowości Stowarzyszenia (§ 47 ust. (1));
- k) ustanawianie wysokości składki członkowskiej (§ 11 ust. (3));
- l) nadawanie godności członka honorowego (§ 11 ust. (2));
- m) przyjmowanie zapisów, legatów, darowizn oraz decydowanie w sprawach nabywania, zbywania i obciążania majątku nieruchomego Stowarzyszenia (§ 44);
- n) ustanawianie funduszy specjalnych (§ 46);
- o) ustanawianie wysokości kosztów podróży i diet dla członków Zarządu Głównego, zarządów okręgowych i oddziałów (§ 24 ust. (10), § 31 ust. (3) i § 38 ust. (4));
- p) tworzenie komisji o charakterze doradczym;
- r) rozpatrywanie wniosków, przedstawionych przez Zarząd Główny lub przez zarządy okręgowe za pośrednictwem Zarządu Głównego;

- s) uchwalanie wniosków w sprawie zmian statutu Stowarzyszenia oraz w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia i likwidacji jego majątku (§ 49);
- t) decydowanie we wszelkich sprawach, przekraczających kompetencje innych władz Stowarzyszenia.

§ 38.

(1) Zarząd Główny składa się z 7 — 12 członków, w tym prezesa, jednego lub dwóch wiceprezesów, sekretarza, skarbnika, szefa sanitarnego i szefa zaopatrzenia, wybieranych przez Radę Główną na 3 lata. Szefem sanitarnym może być tylko lekarz. Ponadto Rada Główna wybiera zastępców sekretarza, skarbnika, szefa sanitarnego i szefa zaopatrzenia.

(2) Posiedzenia Zarządu Głównego z reguły odbywają się 2 razy na miesiąc. Posiedzenia są prawomocne przy obecności przynajmniej 4 członków, w tej liczbie prezesa lub zastępującego go wiceprezesa. Prezes lub zastępujący go wiceprezes może zwołać posiedzenie Zarządu Głównego w każdym czasie.

(3) Członek Zarządu Głównego może być usunięty uchwałą Rady Głównej, powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów przy obecności przynajmniej połowy członków, w razie:

- a) bezczynności,
- b) niestosowania się do przepisów statutu, regulaminów, instrukcyj oraz zarządzeń władz Stowarzyszenia;
- c) działania na szkodę Stowarzyszenia;
- d) powstania zarzutów o czyny hańbiące.

(4) Poza tym do Zarządu Głównego stosuje się odpowiednio przepisy § 24 ust. (5), (6), (8), (9) i (10).

§ 39.

Do kompetencji Zarządu Głównego, jako organu zarządzającego i wykonawczego Stowarzyszenia, należy:

- a) zarządzanie bezpośrednio sprawami Stowarzyszenia, jego funduszami oraz majątkiem ruchomym i nieruchomym;
- b) reprezentowanie Stowarzyszenia wobec centralnych władz rządowych oraz na zewnątrz — wobec organów międzynarodowych Czerwonego Krzyża i narodowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża, jak również powoływanie przedstawicieli Polskiego Czerwonego Krzyża za granicą;
- c) opracowywanie planu działalności i preliminarzy budżetowych na rok następny i przedstawianie ich Radzie Głównej;
- d) opracowywanie sprawozdań z działalności oraz sprawozdań rachunkowych i bilansów i przedstawianie ich Radzie Głównej;

- e) rozpatrywanie i zatwierdzanie programów prac, uchwalonych przez rady okręgowe;
- f) nadawanie kierunku, nadzorowanie i kontrolowanie działalności okręgów i oddziałów;
- g) zawieszanie w czynnościach członków zarządów lub całych zarządów okręgowych i oddziałów, ustanawianie komisarycznego zarządu w tych oddziałach i okręgach oraz rozpatrywanie odwołań w tej mierze (§ 24 ust. (11), (12) i (13) oraz § 31 ust. (2));
- h) gospodarowanie w ramach uchwalonego budżetu;
  - i) zatwierdzanie decyzji zarządów okręgowych o likwidacji oddziałów (§ 16 ust. (4));
  - j) wyznaczanie oddziałom wyjątkowych obszarów działania (§ 16 ust. (1));
- k) przedstawianie Kapitułce Odznaki Honorowej wniosków o nadanie odznak honorowych, nadawanie odznak cudzoziemcom (§ 41 ust. (3)), występowanie po zasięgnięciu opinii Kapituły Odznaki Honorowej do właściwych władz rządowych o nadanie osobom zasłużonym w pracy Polskiego Czerwonego Krzyża orderów i odznaczeń państwowych;
- l) przedstawianie wniosków Radzie Głównej, a w szczególności wniosków o tworzenie nowych okręgów (§ 18), tworzenie organizacji specjalnych (§ 20) itp.;
- m) wykonywanie uchwał Rady Głównej;
- n) powoływanie delegata łącznikowego przy władzach wojewódzkich (§ 19);
- o) ustanawianie stałych organów wykonawczych, a w szczególności tworzenie stanowisk Dyrektora Polskiego Czerwonego Krzyża przy Zarządzie Głównym oraz inspektorów przy zarządach okręgowych i wydawanie instrukcji, normujących zakres ich obowiązków. Dyrektora przy Zarządzie Głównym mianuje i zwalnia Zarząd Główny; inspektorów okręgowych mianuje i zwalnia Zarząd Główny po porozumieniu z zarządami okręgowymi; w obu przypadkach należy uzyskać zgodę delegata Rządu dla spraw Polskiego Czerwonego Krzyża;
- p) prowadzenie biurowości i rachunkowości władz naczelnych Stowarzyszenia.

§ 40.

(1) Główna Komisja Rewizyjna składa się z 5 osób, wybieranych na okres trzyletni przez Radę Główną. Jednocześnie Rada Główna wybiera 3 zastępców członków Głównej Komisji Rewizyjnej. Czynności swe członkowie komisji pełnią honorowo.

(2) Członkowie Głównej Komisji Rewizyjnej nie mogą być jednocześnie członkami Rady Głównej i Zarządu Głównego.

(3) Członkowie Głównej Komisji Rewizyjnej wybierają spośród siebie przewodniczącego i sekretarza.

(4) Główna Komisja Rewizyjna winna powołać zawodowego buchaltera dla rachunkowego sprawdzania księgowości Stowarzyszenia.

(5) W zakresie kompetencji Głównej Komisji Rewizyjnej stosuje się odpowiednio przepisy § 27 ust. (4). W granicach tych kompetencji komisja może również przeprowadzać rewizje w okręgach i oddziałach.

§ 41.

(1) Kapituła Odznaki Honorowej składa się z 7 członków, z których 5 wybieranych na trzy lata przez Radę Główną spośród odznaczonych członków Stowarzyszenia, oraz prezesa i sekretarza Zarządu Głównego. Członkowie Kapituły wybierają ze swego grona przewodniczącego i zastępcę przewodniczącego. Czynności sekretarza Kapituły pełni sekretarz Zarządu Głównego.

(2) Do kompetencji Kapituły Odznaki Honorowej należy nadawanie odznaczeń honorowych Polskiego Czerwonego Krzyża na wniosek Zarządu Głównego oraz opiniowanie wniosków Zarządu Głównego o nadanie orderów i odznaczeń państwowych.

(3) Cudzoziemcom może nadawać odznaki wszystkich stopni Zarząd Główny.

(4) Regulamin Kapituły Odznaki Honorowej uchwała Rada Główna.

§ 42.

(1) Sądy organizacyjne przy władzach naczelnych oraz przy władzach okręgowych Polskiego Czerwonego Krzyża powołane są do rozstrzygania sporów między członkami Stowarzyszenia, powstałych w związku z ich działalnością w Stowarzyszeniu.

(2) Ustrój, szczegółowy zakres działania sądów organizacyjnych oraz tok postępowania w sprawach przez nie rozpatrywanych normuje regulamin, uchwalony przez Radę Główną.

V. Fundusze i rachunkowość Stowarzyszenia.

§ 43.

Na fundusze Stowarzyszenia składają się:

- a) składki członków;
- b) ofiary, zapisy, darowizny itp.;
- c) dochody z nieruchomości, zakładów i odsetek od kapitałów oraz z przedsiębiorstw prowadzonych przez Polską Czerwoną Krzyż.

- d) dochody z kwest, zabaw, widowisk itp.;
- e) ewentualne subwencje od władz rządowych i samorządowych oraz od władz międzynarodowych Czerwonego Krzyża;
- f) wpływy ze źródeł przekazanych Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi przez władze rządowe lub samorządowe.

§ 44.

(1) Do przyjęcia zapisów, legatów, darowizn oraz nabywania, zbywania i obciążania majątku nieruchomego potrzebna jest uchwała Rady Głównej. Majątek nieruchomy może być nabywany tylko na imię Stowarzyszenia „Polski Czerwony Krzyż”.

(2) Majątek nieruchomy, nabyty lub darowany na rzecz okręgu, nie może być zbyty ani obciążony bez zgody rady okręgowej. Majątek nieruchomy, nabyty lub darowany na rzecz oddziału, nie może być zbyty albo obciążony bez uchwały zarządu tegoż oddziału, zatwierdzonej przez radę okręgową; w razie różnicy zdań — rozstrzyga ostatecznie Rada Główna.

(3) Majątkiem ogólnym, funduszami specjalnymi i nieruchomościami Stowarzyszenia zarządza Zarząd Główny. Majątek nabyty lub darowany na rzecz okręgu lub oddziału administrowany jest przez właściwy zarząd okręgu lub oddziału, a dochody z tego majątku użyte być mają na cele Stowarzyszenia, stosownie do uchwał terytorialnie właściwego okręgu lub oddziału.

(4) Jeżeli zarząd majątku nieruchomego, nabytego lub darowanego na rzecz okręgu lub oddziału przekracza możliwości danego okręgu lub oddziału, zarząd majątku przekazany być może uchwałą rady okręgowej z oddziału do okręgu, zaś uchwałą Rady Głównej powziętą w trybie § 36 ust. (4), z okręgu do Zarządu Głównego.

§ 45.

(1) Oddziały Stowarzyszenia przesyłają co kwartał 15% od wszelkich wpływów do rozporządzenia zarządu okręgowego, zaś zarząd okręgowy przesyła co kwartał 5% swych wpływów do rozporządzenia Zarządu Głównego.

(2) Odsetki te mogą być w wyjątkowych przypadkach zmienione przez Radę Główną na wniosek Zarządu Głównego.

(3) Wydatki koła pokrywane są z fundusów, wyznaczonych przez zarząd oddziału.

§ 46.

(1) Fundusze Stowarzyszenia dzielą się na: obrotowy (ogólny) i specjalne.

(2) Fundusze specjalne powstają z ofiar, zapisów, darowizn i subwencji, przeznaczonych przez ofiarodawców na specjalne cele, jako też z funduszy Stowarzyszenia, przeznaczonych na specjalne cele uchwałą Rady Głównej.

§ 47.

(1) Władze Stowarzyszenia prowadzą rachunkowość według zasad zatwierdzonych przez Radę Główną.

(2) Rok budżetowy Stowarzyszenia odpowiada rokowi kalendarzowemu, jeżeli Rada Główna nie postanowi inaczej w tej mierze.

(3) Budżet i bilans Stowarzyszenia obejmują budżety i bilanse okręgów i oddziałów, a budżety i bilanse okręgów obejmują budżety i bilanse oddziałów.

VI. Stosunek do władz.

§ 48.

(1) Do wykonywania stałej kontroli gospodarki oraz programowej działalności Polskiego Czerwonego Krzyża Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych i Ministrem Opieki Społecznej wyznacza delegata Rządu.

(2) Szczegółowe uprawnienia delegata Rządu zawarte są w instrukcji, wydanej przez Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych i Ministrem Opieki Społecznej.

(3) W razie ogłoszenia mobilizacji powszechnej lub częściowej, stanu wyjątkowego oraz w przypadkach, gdy tego wymagać będzie interes Państwa, stwierdzony uchwałą Rady Ministrów, Polski Czerwony Krzyż zostaje podporządkowany całkowicie Ministrowi Spraw Wojskowych.

(4) Szczegółowe przepisy, normujące stosunek Polskiego Czerwonego Krzyża do władz wojskowych, jak również dostosowanie wewnętrznej organizacji Stowarzyszenia do potrzeb mogących powstać w przypadkach, wymienionych w ust. (3), określa regulamin wydany przez Ministra Spraw Wojskowych.

VII. Likwidacja Stowarzyszenia.

§ 49.

(1) Rozwiązanie Stowarzyszenia może nastąpić na mocy uchwały Rady Ministrów.

(2) W razie rozwiązania Stowarzyszenia jego majątek przeznaczony będzie na cele pokrewne celom Polskiego Czerwonego Krzyża.

VIII. Przepisy przejściowe.

§ 50.

Istniejące w chwili wejścia w życie statutu niniejszego władze Stowarzyszenia zatrzymują swoje uprawnienia aż do czasu wyboru nowych władz w myśl statutu niniejszego.

KOMUNIKAT

W sprawie zbiórki na cele szkolnictwa polskiego za granicą.

W dniach od 15 stycznia do 15 lutego br. włącznie odbędzie się pod protektoratem Pana Prezydenta Rzeczypospolitej na terenie całej Polski doroczna publiczna zbiórka na cele szkolnictwa polskiego za granicą, zorganizowana

przez Towarzystwo Pomocy Polonii Zagranicznej.

Z uwagi na doniosłe cele, jakim służą gromadzone przez zbiórkę fundusze, Ministerstwo Opieki Społecznej ustosunkowało się do akcji Towarzystwa Pomocy Polonii Zagranicznej jak najprzychylniej i popiera ją w zupełności.

ZAMÓWIENIA I WPLATY NALEŻY KIEROWAĆ POD ADRESEM
MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ, WARSZAWA, UL. DŁUGA 38/40.

NAKŁADEM MINISTERSTWA OPIEKI SPOŁECZNEJ

TŁOCZONO CZCIONKAMI DRUKARNI PAŃSTWOWEJ, MIODOWA 22, Nr 87716.

PRENUMERATA ROCZNA 12 ZŁ.

CENA ODDZIELNEGO NUMERU 1 ZŁ

P-80/III

1936